

Förskolerapport

Förskola i

Stockholms stad 2018

Förord

Utbildningsnämnden har fått i uppdrag att årligen utarbeta en stadsövergripande rapport för verksamhetsområde förskola inklusive en analys av utvecklingen inom området.

Förskolan är för de flesta barn i Sverige det första utbildningssteget i ett livslångt lärande och det känns viktigt att i den här rapporten få ge en samlad bild av Stockholms stads förskolor - både av det goda arbete som görs men också av de områden som behöver utvecklas för att ge stadens barn en ännu bättre utbildning.

En avsikt med rapporten är att den ska bidra till att kommunfullmäktige, utbildningsnämnden och stadsdelsnämnderna, ska kunna fatta välgrundade beslut gällande utveckling av stadens förskolor. Underlag till rapporten är brett och utgörs i huvudsak av stadsdelarnas kvalitetsredovisningar och dialogerna kring dessa, den kvalitetsstödande utvärderingen av kommunal förskola, revisorernas granskning och tillämpliga delar av tillsynen av fristående förskolor.

Rapporten syftar till att ge en bild av de utvecklingsbehov som är gemensamma för stadens förskolor, främst de kommunala. Utöver dessa behov finns förstås lokala utvecklingsbehov som varje förskolechef, tillsammans med sin personal behöver arbeta med. Men förhoppningen är att alla som arbetar med, inom eller för stadens förskolor känner igen sig i de områden som lyfts i rapporten och att ett gemensamt fokus på dessa områden i sin tur kan bidra till en bättre utbildning för de yngsta barnen.

Eva Broström
Avdelningschef, Förskoleavdelningen
Utbildningsförvaltningen
Stockholms stad

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning	5
Förskola i Stockholm	7
Undervisning i förskola	8
Kvalitet i kommunal förskola	10
Utvärdering av kommunal förskola	11
Stadsdelsnämndernas kvalitetsredovisningar	14
Personalens självvärdering (WKI)	17
Klagomål mot kommunal förskola	18
Utvecklingsområden i stadsdelarna.....	18
Förslag till stadsövergripande insatser 2019	21
Kvalitet i fristående förskola	22
Tillsynsfrekvens	22
Vanliga brister	23
Utveckling av tillsynen	26
Utökade krav för att bedriva fristående förskola	27
Anmälningar mot fristående verksamheter	27
Egenkontroll	28
Stadsövergripande insatser 2018	28
Insatser för kompetensförsörjning och kompetensutveckling.....	28
Forskning och utveckling för förskola	32
Handlingsplan för förbättrad arbetssituation.....	32
Digitalisering i kommunal förskola	33
Förskoleverksamhet på finska.....	37
Riktlinjer för barnsäkerhet.....	37
Omsorg på obekväma arbetstid	38
Planerade insatser 2019.....	39
Vårdnadshavarnas nöjdhet	41
Förskoleundersökningen	41
Strukturella förutsättningar	43
Slutsatser	54

Sammanfattning

Kommunfullmäktige har gett utbildningsnämnden i uppdrag att utarbeta en årlig återkommande stadsövergripande Förskolerapport med fokus på kvalitet och likvärdighet i stadens förskola. Förskolerapporten syftar till att ge en övergripande bild av förskoleverksamheten i Stockholms stad, både kommunal och fristående, med utgångsläge i 2018.

För att genomföra uppdraget har underlag från stadsdelsnämndernas kvalitetsredovisningar och dialogerna kring dessa, den kvalitetsstödande utvärderingen av kommunal förskola, revisorernas granskning och tillämpliga delar från tillsynen av fristående förskolor sammanställts. I arbetet har även ingått att samla in och sammanställa olika underlag om bland annat strukturella förutsättningar från intern statistik och statistik från Skolverket.

Det framkommer i rapporten en samsyn av vilka som är de viktigaste utvecklingsområdena och det handlar om kompetensförsörjning, kompetensutveckling och att utveckla underlagen för att kunna bedöma utbildningens måluppfyllelse i förhållande till läroplanens mål. Det pågår ett flertal utvecklingsinsatser inom dessa områden på olika nivåer i staden.

Förskolerapporten innehåller förslag till utvecklingsinsatser inom områdena personalens utbildning, personalens förutsättningar, kompetensutveckling, måluppfyllelse och Skolplattformen och förslagen sammanfattas i nedanstående punkter:

- För att kunna prioritera bland behoven av övergripande insatser för kompetensförsörjning behövs en systematisk kartläggning av personalens utbildningsnivå i de kommunala förskolorna. Av Skolverkets statistik framgår att ett stort antal medarbetare i stadens förskolor saknar utbildning för att arbeta med barn. Eftersom det saknas en systematisk kartläggning av personalens utbildningsnivå är det exakta antalet oklart.
- För att kunna identifiera vilka insatser för kompetensförsörjning och kompetensutveckling som är framgångsrika behövs en ansvarsfördelning för hur effekterna av olika insatserna ska följas upp och analyseras. I detta arbete ingår

bland annat en kartläggning av personalens utbildningsnivå som beskrivs i första punkten. Även stadens revisorer har pekat på vikten av att följa upp och utvärdera kompetensförsörjningsinsatser.

- För att följa upp effekter av olika insatser för att förbättra personalens förutsättningar och arbetssituation behövs kartläggning och analys av faktorer som påverkar kontinuiteten i arbetslagen, exempelvis sjukfrånvaro och personalomsättning. Detta behov visar sig dels i den utvärdering av kommunala förskolor som utbildningsförvaltningen har genomfört under 2018 liksom i arbetet med den handlingsplan för att förbättra arbetssituationen för förskollärare och barnskötare som kommer att färdigställas under 2019.
- De stadsövergripande insatser som genomförs under 2019 för chefer och ledare i samband med implementeringen av den reviderade läroplanen behöver på stadsdelsnivå följas av motsvarande insatser för personalen i förskolan. Insatserna behöver inriktas mot att klargöra begreppen utbildning, undervisning och måluppfyllelse. Det behöver också förtydligas i den kommunala organisationen vilka resultat som ska samlas in och analyseras på respektive nivå för att ge en mer samlad bild av förskolans måluppfyllelse utifrån läroplanens mål.
- De stadsövergripande insatserna för kompetensutveckling när det gäller att arbeta med barns språkutveckling behöver fortsätta och det finns ett ökat behov att ge delar av personalen möjlighet att förbättra sin svenska. Vidare finns behov av kompetensutveckling när det gäller att stödja barn med olika former av särskilda behov.
- Skolplattformen är en stor satsning som efter 2018 övergår från projekt till förvaltning och det behövs en tydlig ansvarsfördelning för hur nyttjandegraden och effekterna av digitaliseringen ska följas upp.

I slutet av rapporten beskrivs dessa utvecklingsområden ytterligare.

Förskola i Stockholm

Kommunstyrelsen har ansvar för att i samverkan med stadsdelsnämnderna och utbildningsnämnden följa upp att verksamheten i de kommunala förskolorna bedrivs utifrån likvärdighet, rättssäkerhet och med god kvalitet.

Utbildningsnämnden ansvarar för att i nära samverkan med stadsdelsnämnderna hantera frågor som är gemensamma för stadens förskolor. Det innebär enligt reglementet¹ att tillsammans med kommunstyrelsen ansvara för ärenden om riktlinjer, principer, policydokument och uppföljning av förskoleverksamheten.

De 14 stadsdelsnämnderna ansvarar inom sitt geografiska område för tillgången till och driften av kommunala förskolor.² I slutet av 2018 finns det sammanlagt 565 kommunala förskolor. De organiserades i cirka 100 enheter vilket kan jämföras med 123 enheter 2017. I enheterna finns 135 till 600 barn med ett genomsnitt på närmare 350 barn.

Varje enskild huvudman ansvarar för kvaliteten i den verksamhet huvudmannen driver. Det finns cirka 290 fristående huvudmän med sammanlagt 460 fristående förskolor. Det är 232 huvudmän som driver en (1) förskola vardera. Det finns 44 huvudmän med 2-3 förskolor och 15 huvudmän med 4-10 förskolor. En huvudman har drygt 40 förskolor.

Därtill finns cirka 180 fristående huvudmän som driver annan pedagogisk omsorg (familjedaghem). Alla dessa huvudmän arbetar själva i verksamheten. Några har en eller flera anställda.

¹ Reglemente för utbildningsnämnden, (kfs 2017:03).

² Reglemente för stadsdelsnämnderna (kfs 2017:02).

Undervisning i förskola

Förskolan är som skolform relativt ung. Den första läroplanen för förskolan började gälla 1998. Läroplanen tillkom i samband med att ansvaret för förskolan flyttades från socialdepartementet till utbildningsdepartementet och förskolan blev en del av utbildningsväsendet.

I och med den skollag som började gälla 2011 blev förskolan en egen skolform. I skollagen finns sedan dess särskilda behörighetskrav för förskolechefer och förskollärare. Här slås det fast att undervisning är målstyrda processer under ledning av förskollärare. Begreppet undervisning har även förts in i den reviderade läroplan som börjar gälla den 1 juli 2019.

Skolinspektionen gav i sin treåriga kvalitetsgranskning av förskolan (2015-2017)³ en nulägesbild som visade att det finns behov av ytterligare forskning inom utbildningsrelaterade områden och begrepp i förskolan. Skolinspektionen menar att de centrala begreppen utbildning, undervisning och omsorg behöver tolkas i förskolans kontext likväl som hur lekens betydelse för små barns lärande ska värnas.

I Skolverkets kunskapsöversikt Undervisning i förskolan (2018)⁴ ges exempel på hur begreppet undervisning kan tolkas. Forskare från fyra olika lärosäten ger utifrån olika teoretiska perspektiv sina varierade bilder av hur undervisning i förskolan som målstyrd process kan förstås. Genomgående i de olika forskarnas tolkningar är att undervisningen bör organiseras både omsorgsinriktat och lekbaserat vilket kan ses som förskolepedagogikens särart. Vidare framhålls att undervisning förutsätter didaktisk kunskap, det vill säga kunskap om hur barnen ges möjlighet att utveckla sitt kunnande i förhållande till målen för utbildningen.

Revidering av läroplanen

Regeringen beslutade i augusti 2018 om en revidering av läroplanen för förskolan och Lpfö18 träder i kraft den 1 juli 2019. I den reviderade läroplanen lyfts bland annat fram att barn ska få förutsättningar att utveckla sitt språk genom att exempelvis lyssna till högläsning, få utveckla sitt modersmål, minoritetsspråk samt

³ Skolinspektionen (2017), Förskolans kvalitet och måluppfyllelse

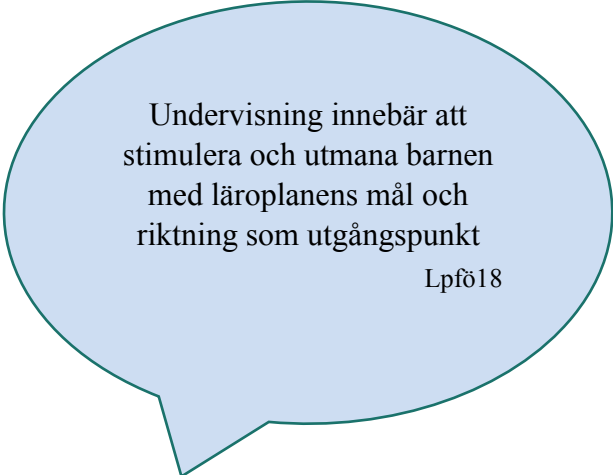
⁴ Undervisning i förskolan – en kunskapsöversikt, red. Sonja Sheridan och Pia Williams, Skolverket 2018.

teckenspråk. Omsorgens och lekens roll för lärandet är central i uppdraget och områden som barns bästa i barnkonventionen, jämställdhet, hållbar utveckling, personlig integritet och digital kompetens är förstärkta. Utbildningen ska utgå från läroplanen och det barnen visar intresse för samt det kunnande och de erfarenheter som barnen tidigare har tillägnat sig. Barnen ska som tidigare ges förutsättningar att utveckla värden, kunskaper och förmågor.

Undervisning innebär att stimulera och utmana barnen med läroplanens mål som utgångspunkt och riktning där syftet är utveckling och lärande hos barnen. Undervisningen ska utgå från ett innehåll som är planerat eller uppstår spontant eftersom barns utveckling och lärande sker hela tiden. Förskolans arbete ska inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och med ett temainriktat arbetssätt kan barnens lärande bli mångsidigt och sammanhängande.

Liksom tidigare är det förskolans kvalitet, det vill säga verksamhetens organisation, innehåll och genomförande som ska utvärderas i syfte att ge varje barn bästa möjliga förutsättningar för utveckling och lärande. För att kunna göra en sådan utvärdering behöver varje barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt följas, dokumenteras och analyseras.

Enligt en ändring i skollagen byts titeln förskolechef till rektor och de rektorer som anställs efter den 1 juli 2019 måste inom fem år gå en särskild befattningsutbildning eller en annan utbildning som kan jämföras med den. Huvudmannen ska även utse en skolchef som ska biträda huvudmannen med att se till att det föreskrifter som gäller för utbildningen följs i verksamheten. Det gäller även förföreskrifter för det systematiska kvalitetsarbetet.

Undervisning innebär att
stimulera och utmana barnen
med läroplanens mål och
riktning som utgångspunkt

Lpfö18

Kvalitet i kommunal förskola

Kvalitetsarbetets syfte är att ge barnen den utbildning de har rätt till utifrån de nationella målen. Skollagens krav på systematiskt kvalitetsarbete innebär att huvudmannen för verksamheten och förskolechefen systematiskt och kontinuerligt ska följa upp verksamhetens resultat i förhållande till målen i förskolans läroplan. Utifrån en analys av resultaten ska huvudmannen och förskolechefen besluta om utvecklingsåtgärder på respektive nivå. Det systematiska kvalitetsarbetet ska dokumenteras och effekterna av utvecklingsåtgärderna ska följas upp.

Det finns olika underlag för att följa upp det systematiska kvalitetsarbetet i de kommunala förskolorna. I stadens integrerade lednings- och styrningssystem (ILS) görs en årlig uppföljning av olika indikatorer och mål för olika nivåer. Andra underlag är stadsdelsnämndernas kvalitetsredovisningar där bland annat vårdnadshavarnas svar i Förskoleundersökningen och personalens självvärderingar i den webbaserade kvalitetsindikatorn (WKI) utgör underlag. I stadsdelarna finns även varierande former av formaliserade dialoger.

Utbildningsförvaltningens förskoleavdelning genomför dialoger med stadsdelsförvaltningarna i samband med att stadsdelsnämnderna tar fram sina kvalitetsredovisningar och genomför även en kvalitetsstödjande utvärdering av de kommunala förskolorna.

Tillitsdelegationen

Regeringen har tillsatt en delegation⁵ med syfte att styrningen av den offentliga förvaltningen i högre utsträckning ska baseras på tillit där medarbetarnas kunskap och erfarenhet bättre ska tas tillvara så att välfärdstjänsterna genererar större nytta och kvalitet för medborgarna. I huvudbetänkandet föreslås ökat fokus på tillitsbaserad styrning för att skapa balans mellan kontroll och förtroende för professionen. För att skapa förutsättningar för detta rekommenderas att kommuner gör en analys av nuvarande mål och indikatorer och vid behov formulerar vad som är relevant att följa upp utifrån ett helhetsperspektiv. Den samlade styrningen bör formas så att den inte medför onödig detaljstyrning.

⁵ Med tillit växer handlingsutrymmet (SOU 2018:47)

Utvärdering av kommunal förskola

Utbildningsförvaltningen genomför en kvalitetsstödande utvärdering av de kommunala förskolorna. Inriktning och syfte med utvärderingen under perioden 2017-2018 var i huvudsak att belysa hur förskollärare tar ansvar för undervisningen i förskolan.

Utvärderingen utfördes genom intervjuer med förskolechefer och förskollärare samt genom analys av dokumentation och observationer i verksamheten. Under perioden genomfördes besök i 25 förskolor och 92 arbetslag. Intervjuer har genomförts med 15 förskolechefer och 80 förskollärare. I utvärderingen konstaterades att flertalet av de utvärderade förskolorna har engagerad personal som aktivt arbetar för att stimulera barnens utveckling och lärande. Omsorgen om barnen och lekens betydelse värnas i många sammanhang.

Utvärderingen, som sammanfattats i en slutrapport⁶, har identifierat utmaningar som omfattar tre områden:

- förskollärarnas förutsättningar
- undervisningens metodik
- målstyrning

I slutrapporten framhålls att huvudmannens och förskolechefens ansvar, roller och strategier är avgörande för förskolans förutsättningar att ge barnen den undervisning de har rätt till.

Förskollärarnas förutsättningar

I skollagen och förskolans läroplan framgår att det är förskolechefen som behöver skapa goda organisatoriska förutsättningar för förskollärarna att utöva sitt särskilda ansvar för undervisningen. Det innebär bland annat att ge tid för att planera, följa upp och utvärdera utbildningen. Utvärderingen av kommunal förskola visar att förskollärarnas möjlighet att planera, leda och fördela arbetet påverkas i hög grad av personalomsättning och sjukfrånvaro. Förskollärarnas möjligheter att leda arbetet i arbetslaget påverkas även av ”kunskapsklyftor”⁷ när kompetensen varierar i arbetslagen. Det framgår att förskolecheferna sällan tar hänsyn till dessa faktorer när de organiserar verksamheten.

⁶ Utbildningsförvaltningens förskoleavdelning. 2018. *Slutrapport utvärdering i kommunal förskola 2017-2018*

⁷ Håkansson, Jan. (2017) *Leadership for learning in the preeschool – preschool manager's perspectives on strategies and actions in the systematic quality work*

Utvärderingens slutsatser är att det behövs en större likvärdighet mellan lärares förutsättningar i olika skolformer. Det bör även skapas en balans mellan grundläggande strukturella förutsättningar och skollagens och läroplanens krav på förskollärarna.

Huvudmannen bör därför skapa relevanta villkor för förskollärarnas särskilda ansvar för undervisningen. Exempelvis kan det ske genom tidsmässiga förutsättningar till för- och efterarbete, utbildade och kompetenta kollegor i stabila arbetslag samt rimligt antal vuxna i förhållande till barngruppens storlek. Olika yrkesroller i arbetslagen behöver bli tydligare och förskollärarna behöver ges mandat utifrån sitt särskilda ansvar.

Undervisningens metodik

I utvärderingen framkom en osäkerhet om och när undervisning bedrivs i förskolan. Förskollärarna relaterade hellre till begreppet lärande och de såg sig sällan som undervisande lärare. Det visade sig även att centrala begrepp från styrdokumentet sällan hade tolkats och konkretiserats i arbetslagen, exempelvis att se lärandet som en effekt av den undervisning som bedrivits. Oavsett vilket teoretiskt och metodiskt vägval en förskollärare gör så behöver läroplanens mål vara utgångspunkten för undervisningen.

Förskolans undervisning skulle vinna på att förskollärare i högre grad beaktar de didaktiska frågorna, vad, hur och varför⁸, i sin planering. Det skulle underlätta såväl planering som målstyrning, uppföljning och bedömning av måluppfyllelse gentemot läroplanen. Den uppföljning och utvärdering som görs av verksamheten behöver på ett tydligare sätt visa på vad arbetet resulterar i för barnens lärande och förändrade kunnande. Vägen dit, själva undervisningen, kan ta olika form och utgå från olika teorier.

Förskollärarna behöver därför få möjlighet att utveckla samsyn om uppdraget. Det behöver ske genom att tolka styrdokumentens centrala utbildnings- och undervisningsbegrepp och hur dessa bottenar i en praxisteori.⁹ Förskollärarna behöver även få möjlighet att utveckla förskolans didaktik och hur de i den målinriktade planeringen kan definiera kriterier och kännetecken för det som ska följas upp. För att kunna bedöma måluppfyllelse utifrån läroplanens mål behöver förskollärarna utveckla sin kompetens att göra

⁸ Philgren, Ann S. 2017. *Undervisning i förskolan: Natur och kultur*

⁹ Praxisteori är en mer eller mindre genomtänkt pedagogisk idé som styr hur förskollärare agerar i lärandesituationer (ibid)

bedömningar. Det innefattar hur uppföljning ska dokumenteras för att kunna användas som underlag för analys av resultat.

Målstyrning

Utvärderingen visar att de kommunala målen i staden tenderar att överskugga de nationella målen i läroplanen. En slutsats är att läroplanen sällan konkret ligger till grund för planeringen av undervisningen på arbetslagsnivå, det vill säga att förskolläraren initialt i planeringen riktar arbetet mot läroplanens mål.

Det är istället vanligt att planeringen utgår från stadsdels- och enhetsövergripande teman och kommunala mål. Det framkom att förskollärarna har svårigheter att beskriva resultat av undervisningen och hur barnens kunnande påverkats av olika arbetssätt. I slutrapporten framhålls att det därför är angeläget att klargöra vad begreppet resultat i förskolan kan innebära i förhållande till undervisning och att professionens bedömning av måluppfyllelse gentemot läroplanen blir tydligare.

I utvärderingen beskrivs att det bör klargöras i organisationen hur den nationella målstyrningen via läroplanen ska bedrivas i en kommunalt styrd organisation och hur ansvaret för uppföljning och utvärdering ska fördelas mellan huvudman, förskolechef och förskollärare/arbetslag. Det bör förtydligas vilka resultat som ska samlas in på respektive nivå och hur dokumentationen på enhetsnivå kan användas för att ge en mer samlad bild av förskolans måluppfyllelse gentemot läroplanen.

Ny utvärderingsperiod från 2019

Från 2019 inleds en ny utvärderingsperiod där syftet är att synliggöra den nationella målstyrningen enligt läroplanen på olika nivåer. Förskolechefer och förskollärare i kommunala förskolor erbjuds analysstöd utifrån en kartläggning av dokumentation på arbetslags- och enhetsnivå. Utformningen av utvärderingen tas fram i samarbete med stadsdelarnas avdelningschefer för förskola.

Stadsdelsnämndernas kvalitetsredovisningar

Kommunstyrelsen begär varje år in kvalitetsredovisningar, utifrån fastställda anvisningar, från stadsdelsnämnderna. Syftet med kvalitetsredovisningarna är att bedöma måluppfyllelsen i förhållande till de nationella målen i läroplanen samt att identifiera framgångsrika arbetssätt och vad som behöver utvecklas.

Redovisningarna är både en del i det interna kvalitetsarbetet i varje stadsdelsnämnd och ett underlag för att identifiera övergripande utvecklingsområden i staden. De utgör ett av flera underlag för att huvudmannen ska få en bild av verksamheten och därmed kunna fördela resurser och organisera verksamheten utifrån både gemensamma och lokala förutsättningar.

Nämndmål med pedagogisk inriktning

Den kommunala målstyrningen utgår från strukturen i stadens budget - från stadens vision, inriktningsmål för verksamhetsområde förskola och nämndmål till enheternas mål. Stadens inriktningsmål för förskola var i budget 2018 att Alla barn har goda och jämlika uppväxtvillkor. Stadsdelsnämnderna beslutar om mål som stödjer stadens inriktningsmål samt anger vilka resultat som förväntas nå under året. Nämndernas mål med koppling till stadens inriktningsmål är ofta övergripande beskrivningar av vad alla barn ska få ta del av utifrån ett eller flera områden i läroplanen. På förskolenivån tar enheterna fram liknande mål som delvis konkretiserar nämndmålen. Det förekommer att alla enheter inom en stadsdelsnämnd har samma mål.

För att följa upp resultat av arbetet mot nämndmålen anges förväntat resultat i form av indikatorer. Indikatorerna består ofta i det här fallet av ett förväntat resultat i den årliga enkäten till vårdnadshavare och i vissa fall även ett angivet medelvärde för personalens självvärdering i den webbaserade kvalitetsindikatorn (WKI). Enhetsmålen har ofta motsvarande indikatorer som nämndmålen. Nämnderna redovisar nästan uteslutande att målen är helt uppfyllda. Även om målvärdet för indikatorerna inte nås kan den samlade bedömningen vara att målen uppnåtts.

Målformuleringarna och indikatorerna i den form som beskrivs ovan utgör därmed inte ett tillräckligt underlag för att bedöma i vilken utsträckning verksamheten utvecklats i riktning mot de nationella målen i läroplanen. Uppföljningen bidrar i och med det bara i begränsad omfattning till information för huvudmannens prioriteringar.

Organisationsförändringar

Flera stadsdelsförvaltningar har genomfört organisatoriska förändringar i form av utbyggnad av nya förskolor eller nedläggningar på grund av vikande barnunderlag. Flera stadsdelsförvaltningar har under året även organiserat förskolorna i större enheter vilket uppges syfta till att öka likvärdigheten och ge förutsättningar för ett mer närvarande ledarskap. Eftersom organisationsförändringarna genomförts eller påbörjats under 2018 har effekterna ännu inte utvärderats av stadsdelsförvaltningarna.

Varje enhet leds av en förskolechef som har mellan 25 och 125 medarbetare med ett genomsnitt på drygt 70. Beroende på enhetens storlek finns en ledningsorganisation med biträdande förskolechef/er och/eller pedagogiska ledare samt olika form av administrativt stöd.

Förskolläraernas förutsättningar

För att ge förskollärarna förutsättningar att leda arbetet i arbetslagen har flera stadsdelsförvaltningar genomfört arbetslagsledarutbildningar och andra ledningsutvecklingsprogram. En annan åtgärd som beskrivs som en viktig förutsättning är den pedagogiska utvecklingstiden¹⁰. Den har fastställts i flera stadsdelar med olika upplägg och omfattning.

Språkkunskaper

I redovisningarna görs en uppföljning av andelen anställda med annat modersmål än svenska, vilket inte är detsamma som en kartläggning av språkkunskaperna. I Skärholmen, Rinkeby-Kista och Spånga-Tensta är andelen personal med annat modersmål än svenska liksom tidigare år högst i staden med närmare 80 procent. De största procentuella ökningarna sedan 2017 har skett i Kungsholmen och Östermalm som nu har cirka 45 procent.

Även om ingen fullständig kartläggning av personalens språkkunskaper har genomförts, är det fler stadsdelsförvaltningar än tidigare år som signalerar ett ökat behov av kompetensutveckling i svenska språket för delar av personalen.

Dialoger om kvalitetsredovisningarna

Som en del i arbetet med stadsdelsnämndernas kvalitetsredovisningar har utbildningsförvaltningen genomfört dialoger och återkopplingar till stadsdelsförvaltningarna. Från 2019 ingår dessa dialoger i stadens kvalitetssystem genom ett uppdrag i

¹⁰ Enligt Lärarförbundet schemalagd tid för arbetsuppgifter som inte kan göras i barngruppen

kommunfullmäktiges budget. I dialogerna 2018, liksom i flera kvalitetsredovisningar, framkom att formerna för bedömning av förskolornas kvalitet i förhållande till målen i läroplanen behöver utvecklas.

Nämnderna redovisar nästan uteslutande att nämndmål med anknytning till läroplanen är helt uppfyllda. I dialogerna diskuterades hur det skulle kunna beskrivas tydligare på vilket sätt nämndernas övergripande mål blir vägledande för förskolorna och arbetslagen i sina prioriteringar utifrån läroplanens uppdrag och på vilket sätt uppföljningen av målen skulle kunna bidra till information till huvudmannen. Där det finns variationer i kvaliteten mellan förskolorna framgår sällan om riktade insatser genomförts eller vilka effekter de haft för att öka likvärdigheten.

I och med de nya digitala verktygen i Skolplattformen har det blivit tydligare för förskolecheferna att personalens kompetens när det gäller dokumentation av barnens förändrade kunnande i förhållande till läroplansmålen varierar och i vissa fall behöver utvecklas. Likaså behöver personalens bedömarkompetens utvecklas för att självvärderingen av utbildningens kvalitet i den webbaserade kvalitetsindikatorn (WKI) ska bli ett mer användbart underlag för att bedöma måluppfyllelsen. Det framfördes i dialogerna att formerna för och effekterna av personalens självvärdering i WKI behöver utvärderas.

En vanlig återkoppling till stadsdelsförvaltningarna i dialogerna var att det i kvalitetsredovisningarna sällan beskrivs vilka effekter övergripande utvecklingsinsatser i stadsdelarna haft för verksamhetsutvecklingen eller för barnens förändrade kunnande. Stora utvecklingsområden är av naturliga skäl långsiktiga. I dialogerna framfördes även att det ofta saknas beskrivningar av nuläge som en utgångspunkt och nya förväntade resultat för fortsatt uppföljning av utvecklingsarbetet. Nämnderna redovisar för 2019 färre stadsdelsgemensamma utvecklingsområden än tidigare år och det lyftes fram i dialogerna att det sannolikt kommer att underlätta uppföljningen av de insatser som genomförs.

Erfarenheterna från dessa dialoger har sammanställts och diskuterats i en workshop med representanter för stadsdelsförvaltningarna. Där framkom att det finns behov av att utveckla anvisningarna för kvalitetsredovisningarna och klargöra vad som ska följas upp i ILS.

Personalens självvärdering (WKI)

Som ett led i det systematiska kvalitetsarbetet har staden ett eget material för personalens självvärdering¹¹. Alla arbetslag i de kommunala förskolorna gör en självvärdering utifrån fem områden och på fem nivåer av hur väl de skapar förutsättningar för barnen utifrån läroplanens uppdrag. När det gäller självvärderingsunderlag konstaterar Skolverket¹² att den gemensamma diskussionen och analysen är viktigare än den siffra som skattningen resulterar i.

Syftet är att arbetet med självvärderingen ska ge en överblick av hur arbetet bedrivs inom läroplanens målområden som komplement till den uppföljning som görs av prioriterade utvecklingsområden och enhetsmål. Flera stadsdelsförvaltningar beskriver att resultat från självvärderingen utgör ett av flera underlag när det gäller att prioritera nya utvecklingsområden.

Flera stadsdelsförvaltningar framhåller vikten av dialoger och återkoppling från chefer och ledare till arbetslagen för att arbetet med självvärdering ska göra nytta. Det beskrivs även att personalen behöver få ökad bedömarkompetens för att självvärderingarna och analyserna ska bli mer användbara på en övergripande nivå.

Resultaten av bedömningarna ligger i genomsnitt kring 3,5 i alla stadsdelar, vilket är något lägre än stadens mål på 3,8. I vissa stadsdelar är genomsnittet något lägre än tidigare år. Enligt stadsdelsförvaltningarnas analys är variationen i kvalitet mellan enheter och förskolor stor och självvärderingarnas resultat påverkas negativt av hög personalomsättning och därmed bristande kontinuitet i arbetslagen.

Under 2018 var det cirka 150 av 2 272 arbetslag som bedömde att de inte uppnådde godtagbar nivå 3 i självvärderingen. Det är vanligast att arbetslagen anger att kriterier kring digitalisering hindrar dem från att värdera sitt arbete på en högre nivå. Det handlar både om bristande tillgång till digitala verktyg och om otillräcklig digital kompetens.

De arbetslag som bedömer att verksamheten inom något område inte uppnår nivå 3 ska, enligt anvisningarna till självvärderingen, ges stöd i att ta fram en handlingsplan för hur utbildningen ska utvecklas. Några stadsdelsförvaltningar beskriver att riktat stöd sätts in till de arbetslag som skattar sig lågt. Inför att den reviderade

¹¹ [Länk till WKI på Intranätet](#)

¹² [Länk till Skolverkets BRUK](#)

läroplanen börjar gälla 1 juli 2019 kommer kriterier och begrepp i WKI att uppdateras.

Klagomål mot kommunal förskola

Enligt skollagen ska alla huvudmän, både kommunala och fristående, ha tydliga rutiner för att ta emot och utreda klagomål mot verksamheten. Av kvalitetsredovisningarna 2018 framgår att stadsdelsförvaltningarna sammanställer synpunkter och/eller klagomål från vårdnadshavare. Det finns beskrivningar av att klagomål oftast gäller personalomsättning eller omorganisationer men det framgår sällan vad klagomålen lett fram till.

Utvecklingsområden i stadsdelarna

Stadsdelsnämnderna anger i kvalitetsredovisningarna vilka utvecklingsområden som prioriterats i stadsdelen och vilka insatser som genomförts, exempelvis i form av kompetensutveckling. Generellt har stadsdelsnämnderna valt att för 2018 prioritera färre utvecklingsområden än tidigare år.

De övergripande utvecklingsinsatser som stadsdelsförvaltningarna planerar inför 2019 är till stora delar en fortsättning inom tidigare utvecklingsområden. De vanligaste utvecklingsinsatserna beskrivs nedan i fallande ordning och nytt för 2019 är implementeringen av den reviderade läroplanen. De insatser som planeras stämmer väl överens med de insatser som stadsdelsnämnderna föreslår ska genomföras på stadsövergripande nivå. Dessa beskrivs på sidan 21 i rapporten.

Digitalisering

Det vanligaste utvecklingsområdet på stadsdelsnivå är digitalisering, något som både hänger samman med stadens ambitioner för detta och införandet av Skolplattformen. Ett viktigt mål beskrivs vara att barnen inte bara ska vara konsumenter utan även ska bli digitala producenter. De ska tillägna sig ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik och det beskrivs i redovisningarna att personalen utvecklar de pedagogiska miljöerna så att de även blir digitala lärmiljöer med bland annat ökad tillgång till lärplattor för barnen.

I och med införandet av Skolplattformen förväntas arbetssätten bli effektivare och möjligheterna till digital kommunikation med vårdnadshavarna öka. För att kunna nyttja de olika delarna i Skolplattformen har det funnits behov av att införskaffa lärplattor

till all personal. I kvalitetsredovisningarna framkommer att personalens kompetens varierar och att det därför finns behov av riktad fortbildning. Digitalisering är ett utvecklingsområde för 2019 vilket innebär fortsatt arbete med kompetensutveckling kring digitala verktyg samt programmering.

Kompetensförsörjning

Alla stadsdelsförvaltningar arbetar aktivt med kompetensförsörjning. I arbetslag som saknar legitimerade förskollärare finns förskollärare från andra arbetslag eller pedagogiska ledare som ”tar ansvar för” eller ”stöttar” undervisningen i dessa arbetslag. Det framgår dock inte i kvalitetsredovisningarna om dessa personer aktivt deltar i undervisningen av barnen.

Eftersom undervisning sker i mötet med barnen behöver det finnas legitimerade förskollärare i alla arbetslag. För att kunna anställas som förskollärare utan tidsbegränsning krävs förskollärlig legitimation. Skollagen medger vissa undantag från regeln om att legitimerade förskollärare ska ansvara för undervisningen. Vid dessa undantag får huvudmännen enbart använda annan förskollärare (en förskollärare med examen som saknar legitimation) eller lärare med annan examen för undervisningen. En sådan person får inte tillsvidareanställas som förskollärare och om undervisningen ska bedrivas längre än sex månader ska huvudmannen fatta beslut om detta.

En viktig del för den kommande kompetensförsörjningen är en väl fungerande verksamhetsförlagd utbildning (VFU) för de som studerar till förskollärare. För det krävs tillgång till välutbildade handledare på de mottagande förskolorna.

Barns språkutveckling

Flera stadsdelsnämnder beskriver arbetet med barns språkutveckling som ett prioriterat utvecklingsområde och att genomförda fortbildningsinsatser har ökat personalens medvetenhet om barnens språkutveckling.

Under året har olika fortbildningsinsatser med både externa och egna kursledare genomförts. De bestod exempelvis av deltagande i Skolverkets satsning Läslyftet¹³, särskilda läsombud, nätverk för språkutveckling, förskole bibliotek och satsningar på arbete i grupper med färre barn samt högläsning för barnen.

¹³ Ett erbjudande från Skolverket om kompetensutveckling i språk-, läs- och skrivdidaktik baserad på aktuell forskning; [Länk till Läslyftet](#)

Några stadsdelsförvaltningar har tagit fram egna stöddokument och i en stadsdel har böcker översatts till olika språk som gjorts tillgängliga för både personal och föräldrar via QR-koder.

Normkritik

Arbete med jämställdhet och genusmedvetenhet har pågått under flera år och flera stadsdelsförvaltningar vill utveckla det ytterligare. Det görs exempelvis genom föreläsningar och hbtq-kurser för personalen där syftet är att utveckla ett mer normkritiskt förhållningssätt i arbetet med barnen. Det pågår även översyn av miljö, material och litteratur utifrån det perspektivet och några förskolor använder också jämställdhetsanalyser i sitt arbete.

Barn i behov av särskilt stöd

De flesta stadsdelsförvaltningar har ett stödteam eller en stödenhet med specialkompetens som kan ge fortbildning och handledning till personalen. Det finns flera beskrivningar av övergripande insatser som bland annat uppges ha lett fram till tydligare handlingsplaner för barn som behöver särskilt stöd.

Det har också blivit vanligare att förskolorna anställer förskollärare med specialpedagogkompetens.

I en kvalitetsredovisning beskrivs att av de barn som har beviljats varaktigt verksamhetsstöd 2018 är 27 procent flickor och 73 procent pojkar och att fördelningen sett ungefär likadan ut en längre tid. Detta kommer att följas upp under 2019.

Implementering av den reviderade läroplanen

I implementeringen av den reviderade läroplanen kommer stadsdelsförvaltningarna att fokusera på begreppet undervisning. Det gäller både vad undervisning i förskolan innebär utifrån läroplanens beskrivningar och hur det ska säkerställas att alla barn får undervisning av legitimerade förskollärare.

Språkutveckling, genom bland annat högläsning, är ett annat område från läroplanen som kommer att lyftas fram.

Förslag till stadsövergripande insatser 2019

I anvisningarna för kvalitetsredovisning uppmanas stadsdelsnämnderna att lyfta fram vad de anser att staden gemensamt behöver satsa på för att skapa förutsättningar utifrån de utvecklingsbehov som identifierats. I kvalitetsredovisningarna för 2018 finns en stor samstämmighet kring förslagen och det framkommer att de övergripande satsningar som pågår behöver fortsätta och vara långsiktiga. De mest förekommande förslagen redovisas nedan.

Insatser för kompetensförsörjning

För att skapa förutsättningar för kompetensförsörjningen behöver pågående insatser med vikarieersättning vid utbildning till barnskötare och förskollärare fortsätta. Staden bör även upphandla en uppdragsutbildning till förskollärare.

Insatser för kompetensutveckling

Den språkstödjande kompetensutvecklingen föreslås fortsätta och det finns ett ökat behov av att ge delar av personalen möjlighet att förbättra sin svenska. Det finns även behov av kompetensutveckling när det gäller att stödja barn med olika former av särskilda behov. För att ta tillvara de möjligheter till verksamhetsutveckling och effektivitet som de olika projekten inom digitalisering ger efterfrågas fortsatt kompetensutveckling för personalen, inte minst inom programmering.

Insatser för implementering av reviderad läroplan

Utifrån att den reviderade läroplanen börjar gälla 1 juli 2019 efterfrågas att läroplanens begrepp utbildning, undervisning och måluppfyllelse behöver tydliggöras och konkretiseras på olika nivåer i organisationen. Stadsdelsnämnderna framhåller även behovet av att förskollärares roll och förutsättningar för att leda undervisningen tydliggörs och förbättras.

Kvalitet i fristående förskola

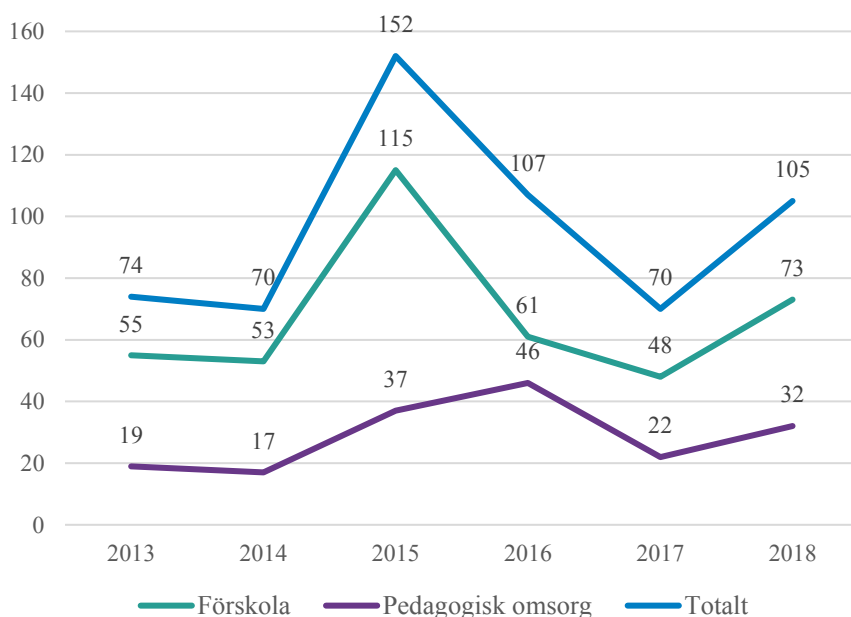
Enligt skollagen har kommunen tillsynsansvar över de fristående förskolorna och för fristående pedagogisk omsorg i kommunen. Tillsynen utförs löpande och regelbundet av förskoleavdelningen vid utbildningsförvaltningen och syftar till att granska om huvudmännen följer gällande föreskrifter, huvudsakligen skollagen och läroplanen. Utöver dessa nationella föreskrifter har kommunen tagit fram riktlinjer för de områden som i detalj inte regleras i skollag och läroplan.

I snitt cirka 100 tillsyner per år

Tillsynsfrekvens

Under 2018 fanns cirka 460 fristående förskolor och 180 pedagogiska omsorger (familjedaghem). Den tillsynsperiod som inleddes hösten 2011 avslutades i december 2018 och det innebär att alla fristående förskolor och pedagogiska omsorger haft minst en tillsyn under perioden.

Antal tillsyner per år 2013-2018

Källa: Förskoleavdelningens statistik

Vanligen omfattar ett tillsynsbesök en dag men när det gäller större förskolor kan tillsynen genomföras under flera dagar. Vid allvarliga brister eller om bristerna inte åtgärdats vid uppföljningen kan det krävas fler besök.

Tillsynen som utförs på utbildningsnämndens uppdrag omfattar ett flertal områden som regleras i skollag, läroplan och stadens riktlinjer för fristående förskola och pedagogisk omsorg.

Tillsynen av förskolor omfattar följande områden:

- utbildningens utformning
- trygg omsorg i god miljö
- styrning och ledning
- förutsättningar för undervisning och lärande
- samverkan och tillgänglighet

Vanliga brister

De vanligaste bristerna som framkom i tillsynen under 2018 gällde:

- förebyggande barnsäkerhetsarbete
- systematiskt kvalitetsarbete
- modersmålsstöd
- öppethållande
- undervisning av legitimerade förskollärare

Förebyggande barnsäkerhetsarbete

Barnsäkerhet är ett i skollagen förhållandevis oreglerat område och staden har därför reglerat detta i riktlinjer för de fristående förskolorna. Dessa riktlinjer överensstämmer med de riktlinjer som tagits fram för de kommunala förskolorna.

Det krävs barnsäkerhetsronder minst en gång per år och dokumenterade handlingsplaner för olika olyckshändelser eller tillbud som kan drabba förskolan eller barnen. Exempelvis planer för åtgärder om barn försvinner, brand, olycksfall med mera. De flesta förskolor har dokumenterade rutiner för dessa situationer. Bristerna gäller oftast att personalen inte känner till var de kan hitta handlingsplanerna eller kan beskriva hur de ska agera.

I tillsynen granskas även om personalen känner till anmälningsplikten och förskolans rutiner för detta. Utbildningsförvaltningen konstaterar i tillsynen att förskolepersonalens och dagbarnvårdarnas nära relation med vårdnadshavarna kan vara ett hinder för att anmäla oro för ett barn. Personalen säger sig gå på ”magkänsla” och att de gärna pratar med vårdnadshavare innan de anmäler, att de dokumenterar händelser och att de vill ”hålla koll” en tid först innan de anmäler. Detta trots att det i socialtjänstlagen anges att anmälan genast ska göras vid misstanke om att ett barn far illa. Förskolan (och den pedagogiska omsorgen) är särskilt viktig för utsatta barn och brister i rutinerna avseende orosanmälan kan få allvarliga och långtgående konsekvenser för det enskilda barnet i nutid men också på längre sikt.

Systematiskt kvalitetsarbete

För de fristående förskolorna gäller samma krav på ett systematiskt kvalitetsarbete som för kommunala förskolor. Tillsynen visar att det är vanligt med brister i det systematiska kvalitetsarbetet, både i fristående förskolor och i enskild pedagogisk omsorg.

Verksamheten i pedagogisk omsorg är ingen skolform och regleras därför inte i någon läroplan, även om förskolans läroplan ska vara vägledande. Det finns dock krav på uppföljning och utvärdering också för denna verksamhet.

Skollagen ställer krav på att kvalitetsarbetet ska vara dokumenterat. Förskolechefen och förskollärarna kan enligt tillsynens erfarenhet ofta muntligt redogöra för hur de följer upp och utvärderar utbildningen och undervisningen. Detta har dock inte alltid dokumenterats. Det kan tyckas viktigast att det systematiska kvalitetsarbetet fungerar i praktiken men dokumentationen är viktig för att kunna följa kvalitetsutvecklingen över tid. Annars finns en risk att huvudmannen inte får nödvändig information om vad som behöver utvecklas eller att utvecklingen stagnerar när personal eller ledning byts ut.

Bristerna i de fristående förskolornas kvalitetsarbete grundar sig många gånger i att personalen och förskolecheferna inte är förtrogna med bestämmelserna i skollagen och läroplanen. Det medför att det målstyrda arbetet brister och att utvärderingen inte alltid baseras på en analys av förskolans måluppfyllelse i förhållande till läroplanens mål. Även om det finns planerade utvecklingsinsatser är kopplingen till måluppfyllelsen i förhållande till läroplanen ofta otydlig. Det medför en risk att de åtgärder som vidtas inte leder till den verksamhetsutveckling som avsetts.

Det finns också exempel på när det saknas förutsättningar för att bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete, till exempel i form av avsatt tid för diskussioner eller i form av fungerande underlag för uppföljning och utvärdering.

Förskolor med en hög andel förskollärare har vanligtvis färre brister i det systematiska kvalitetsarbetet. I vissa förskolor påverkas kvaliteten negativt av hög personalomsättning i arbetslagen och att personalen, i många fall förskollärarna, även ansvarar för uppgifter som schemaläggning, beställningar av material och matvaror samt lokalfrågor och vikarieanskaffning.

I pedagogisk omsorg finns ofta brister när det gäller dokumentationen av uppföljning och utvärdering. Dagbarnvårdaren arbetar vanligen ensam större delen av tiden och har sällan dokumenterat uppföljning och utvärdering av arbetet. Det innebär att det är svårt att kunna visa om verksamheten bidrar till en kontinuerlig utveckling av barnens utveckling och lärande.

Modersmålsstöd

I många förskolor saknas grundläggande kunskaper om vad styrdokumentet säger om det stöd förskolan ska ge barnen att utveckla andra modersmål än svenska. Många förskolor har fastställda rutiner/handlingsplaner för hur arbetet ska gå till men rutinerna är inte alltid tillräckligt förankrade hos personalen. I tillsynen uppger både personal och förskolechefer att detta är ett område i läroplanen som de vet är viktigt men att de saknar tillräcklig kompetens.

Tillsynen visar också en variation mellan de fristående förskolorna i olika områden i staden när det gäller arbetet med andra modersmål än svenska. I områden där svenska är det huvudsakliga modersmålet påverkas oftast enstaka barn och där beskriver personalen det som lättare att individanpassa arbetssättet. I mer mångkulturella områden påverkas i princip alla barns språkutveckling av om förskolan har bristande rutiner för det språkutvecklande arbetet. I de förskolor där personalen fått kompetensutveckling i form av riktade insatser inom arbetet med modersmål och flerspråkighet finns en större insikt och beredskap för att arbeta målinriktat med detta område.

Öppethållande

Många fristående förskolor och pedagogisk omsorg brister i sitt öppethållande gentemot de riktlinjer som staden beslutat om. Verksamheterna känner till att de är skyldiga att ha öppet enligt stadens ramöppettider. Det förekommer trots det att förskolan eller dagbarnvårdaren informerar vårdnadshavarna att verksamheten stänger ett antal veckor på sommaren utan att först undersöka vårdnadshavarnas behov av omsorg för sina barn. Ibland krävs även att vårdnadshavarna ska anmäla förändringar i vistelsetiderna flera veckor i förväg.

Undervisning av legitimerade förskollärare

Alla barn som går i förskola har rätt till undervisning av legitimerade förskollärare. Däremot ger varken skollagen eller några andra styrdokument stöd för att kräva att en viss andel av personalen ska vara legitimerade förskollärare.

Därför har tillsynen fokuserat på hur förskolorna har organiserat undervisningen så att alla barn får förskollärlärd undervisning.

Utifrån de tillsyner som genomförts under 2018 kan utbildningsförvaltningen konstatera att de flesta av de granskade förskolorna organiserat verksamheten så att alla barn får regelbunden och kontinuerlig undervisning av legitimerade förskollärare. Utbildningsförvaltningen konstaterar dock att det är stora skillnader i likvärdigheten eftersom det skiljer sig mellan förskolorna hur många barn varje förskollärsare ansvarar för. Annan personal med utbildning för arbete med barn (exempelvis utbildade barnskötare) och en kompetent ledning är viktiga faktorer för att kunna organisera undervisningen, särskilt när andelen förskollärare är låg.

Utveckling av tillsynen

Utbildningsförvaltningen har under 2018 arbetat med att metodutveckla tillsynen i syfte att säkerställa likvärdigheten och rättssäkerheten i bedömningarna och för att tillsynen tydligare ska fungera som råd och vägledning för huvudmännen när det gäller att öka kvaliteten på verksamheten. Ett annat viktigt syfte är att lyfta fram barnrättsperspektivet, vilket till exempel syns i hur tillsynen av förskola uppmärksammar alla barns rätt till undervisning av legitimerad förskollärsare, och i pedagogisk omsorg, alla barns rätt till utveckling och lärande.

För att de fristående huvudmännen ska få sina beslut snabbare har utbildningsförvaltningen bland annat utökat antalet beslutsgranskare och infört ett bättre planeringsverktyg för ärendena. Utbildningsförvaltningen bedömer också att en nyligen införd modell där tillsyn av en huvudmans samtliga förskolor hålls samman, kommer att bidra till en snabbare och effektivare tillsyn.

I en enkät som skickades ut till de huvudmän som fått beslut under första halvåret av 2018 svarade två tredjedelar av huvudmännen att de upplevde att det som framkom i beslutet överensstämde med den egna bilden av verksamheten och att tillsynen bidragit till att verksamheten utvecklats och förbättrats.

Under 2018
beviljades 2 av
11 ansökningar
om att starta
fristående
förskola

Utökade krav för att bedriva fristående förskola

Riksdagen beslutade i juni 2018 att införa nya krav i skollagen för tillstånd att bedriva fristående förskola, samt att förtydliga tidigare krav. Lagändringarna gäller från den 1 januari 2019. De nya bestämmelserna omfattar krav på erfarenhet eller på annat sätt förvärvat insikt i de föreskrifter som gäller för förskola samt lämplighet att bedriva denna. Kraven på lämplighetsprövning av formell lednings- och ägarkrets¹⁴ samt krav på en anställd skolchef som ska biträda huvudmannen när det gäller utbildningens regelefterlevnad säkerställer barnens rättigheter ytterligare. Lagändringarna förstärker därmed huvudmannens skyldighet att ge barnen trygg omsorg och en utbildning av god kvalitet.

De nya bestämmelserna förtydligar också kravet på att huvudmannen har ekonomiska förutsättningar att bedriva verksamhet enligt de föreskrifter som gäller, både vid tillståndsprövningen och vid fortsatt drift. Utifrån att kraven på huvudmannens insikt stärks i gällande föreskrifter och kraven på verksamhetens ekonomi förtydligas innebär det sannolikt att en huvudmans förutsättningar att driva en förskola förbättras både kort- och långsiktigt. Det ger också bättre förutsättningar för ingripanden av tillsynsmyndigheten (utbildningsnämnden) vid behov.

Utbildnings-
förvaltningen tog
emot 84
anmälningar
under 2018

Anmälningar mot fristående verksamheter

Utbildningsförvaltningen utreder anmälningar om upplevda missförhållanden i fristående förskolor, enskild pedagogisk omsorg, fristående friliggande fritidshem samt öppen fritidsverksamhet i Stockholm. De vanligaste anmälningsgrunderna rör barnsäkerhet eller rutiner för barnsäkerhet, öppettider i förhållande till stadens ramöppettider, bristande tillgång till förskollärare och faktorer som hänger samman med bemötande. Under 2018 har utbildningsförvaltningen tagit emot 84 anmälningar, vilket är på samma nivå som år 2017.

Flest anmälningar har inkommit mot fristående verksamheter inom Södermalms stadsdelsnämndsområde (17 stycken) och Bromma stadsdelsnämndsområde (14 stycken). Det kan jämföras med Rinkeby-Kista stadsdelsnämndsområde där det inte inkommit någon anmälan under 2018 samt Skärholmen och Spånga-Tensta där det

¹⁴ Med ägarkrets avses personer som genom direkt eller indirekt ägande (ägande i flera led) har ett väsentligt inflytande över verksamheten.

inkommit en anmälan för de fristående verksamheterna inom respektive stadsdelsnämndsområde.

Egenkontroll

Under 2018 har utbildningsförvaltningen påbörjat utvecklingen av den så kallade Egenkontrollen i Barn-och elevregistret (BER). Egenkontrollen består av frågor inom olika områden och genomförs av samtliga fristående huvudmän (både förskolor och pedagogisk omsorg) varje år och kan ses som del i stadens tillsyn av de fristående anordnarna. Utvecklingen av systemet fortsätter under våren 2019 och den nya egenkontrollen i BER beräknas kunna genomföras första gången under oktober 2019.

Stadsövergripande insatser 2018

Det finns olika former av stadsövergripande insatser för ökad kvalitet i förskolorna. Insatserna utgår främst från uppdrag i stadens budget och de behov som framkommer i stadsdelsnämndernas kvalitetsredovisningar. Utöver fortlöpande insatser för kompetensförsörjning och kompetensutveckling har omfattande stadsövergripande utvecklings- och utbildningsinsatser genomförts under 2018 bland annat för att stödja den digitala utvecklingen i stadens kommunala förskolor.

Insatser för kompetensförsörjning och kompetensutveckling

Utbildningsförvaltningen har under året genomfört olika stadsövergripande insatser för att bidra till kompetensförsörjningen och kompetensutvecklingen av barnskötare, förskollärare och förskolechefer. För att möjliggöra längre utbildningar erbjuds förskolorna vikarieersättning under en till två dagar per vecka när de anställda studerar. Vikarieersättning erbjuds både till fristående och kommunala förskolor.

Barnskötarutbildning

I syfte att se till att tillsvidareanställda barnskötare i kommunala och fristående förskolor har en pedagogisk grundkompetens för arbete i förskola erbjuder staden sedan 2005 en ettårig uppdragsutbildning till barnskötare på Midsommarkransens gymnasium. Varje år tar cirka 60 fast anställda utan pedagogisk grundutbildning barnskötarexamen vilket innebär att sammanlagt närmare 900

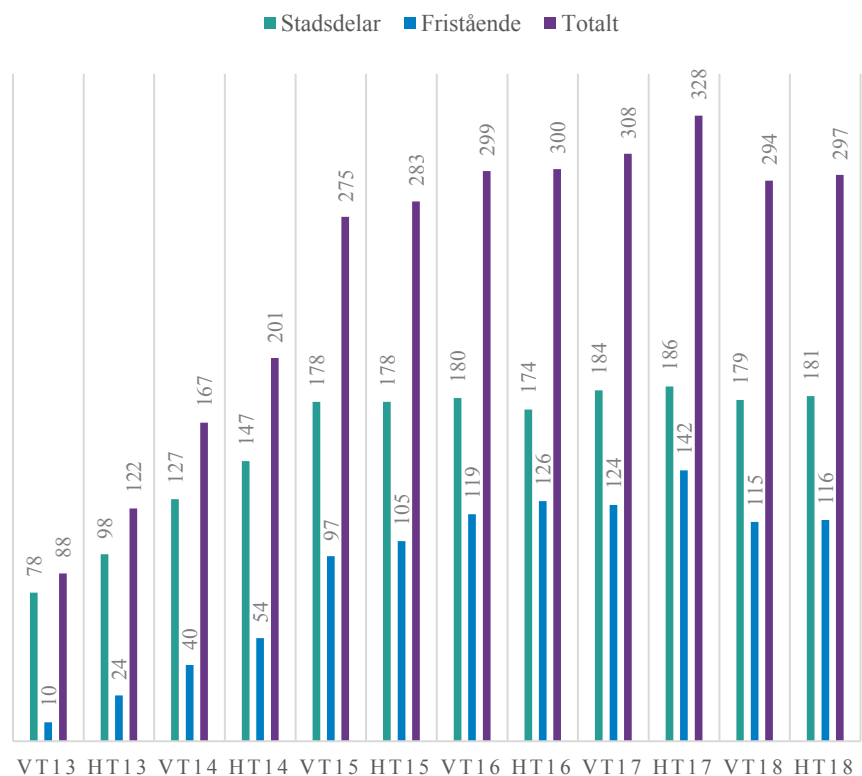
personer har utbildats sedan 2005. Utbildningsförvaltningen erbjuder även en fördjupningsutbildning med 30 platser för utbildade barnskötare med en äldre utbildning. För båda utbildningarna finns möjlighet för förskolorna att ansöka om vikarieersättning.

Utbildningsförvaltningen har fortsatt att söka medel från stadens kompetensutvecklingsanslag för att genomföra dessa utbildningar med möjlighet till vikarieersättning och medel är beviljat även för 2019.

Utbildning av barnskötare till förskollärare

Det finns även en erfarenhetsbaserad utbildning till förskollärare som i huvudsak ges på distans under 3,5-5 år beroende på lärosäte. Under höstterminen 2018 erhöll förskolorna vikarieersättning för 297 barnskötare som studerade till förskollärare. Av dessa arbetar 181 i kommunal förskola och 116 i fristående förskola.

ANTAL STUDERANDE MED VIKARIEERSÄTTNING

Källa: Förskoleavdelningens statistik

Utbildningsförvaltningen har dock inte följt upp hur många som tar examen från utbildningen eller arbetar kvar i stadens förskolor efter examen. En sådan uppföljning kommer att göras under 2019.

Vidareutbildning av förskollärare

Från höstterminen 2018 erbjuder utbildningsförvaltningen utökad vikarieersättning till förskolor med tillsvidareanställda förskollärare som genomför högre studier som exempelvis en magister- eller masterexamen. Syftet är att ge förskollärare möjlighet att vidareutbilda sig inom ramen för sin tjänst men också att stärka kopplingen mellan förskola och forskning. Det var 2018 totalt 24 förskollärare som studerade på master/magisternivå varav 13 påbörjat sin utbildning 2018. Av dessa arbetar fyra i fristående förskola. En uppföljning av hur många som tagit högre examen och på vilket sätt vidareutbildningen bidragit till att utveckla verksamheten har inletts.

Ledarskapsprogram

Utbildningsförvaltningen ansvarar för ett ledarskapsprogram med syfte att skapa karriärvägar för förskollärare i den kommunala förskolan och för att öka rekryteringsunderlaget till förskolechefstjänster. Under de närmaste åren förväntas cirka 25 personer i gruppen förskolechefer gå i pension. Under hösten 2018 startade en ny grupp i ledarskapsprogrammet med 25 deltagare. Uppföljning och utvärdering av tidigare genomförda ledarskapsprogram visar att utbildningen är uppskattad och att flera deltagare gått vidare till uppdrag som biträdande förskolechefer. Det behövs dock en mer systematisk uppföljning av hur många av deltagarna som efter utbildningen arbetar som förskolechefer eller biträdande chefer för att kunna bedöma effekterna av satsningen.

Forskningscirkel för avdelningschefer

Under 2018 startades en forskningscirkel med avdelningschefer för kommunal förskola tillsammans med forskare från Malmö universitet. Syftet är att undersöka och fördjupa kunskaperna om avdelningschefernas pedagogiska ledarskap i förhållande till de förskolechefer de leder. En uppföljning av formen, användbarheten och vilken ny kunskap som framkommit görs under 2019.

Språkutvecklande arbete

I kvalitetsredovisningarna beskrivs att det finns ett stort behov av kompetensutveckling i arbetet med att stödja barns flerspråkighet. Utbildningsförvaltningen har sedan flera år erbjudit en tvådagars grundutbildning till 200 pedagoger per år från både kommunal och fristående förskolor. Kurserna blir snabbt fullteknade vilket indikerar ett stort behov. För att möta behovet utbildas kursledare lokalt i stadsdelsförvaltningarna som ska kunna ta över uppdraget med grundutbildning.

Samarbete kring förskolläraryt utbildning

En viktig del i kompetensförsörjningen är att bidra till att de som studerar till förskollärare får en bra utbildning. Ett projekt med övningsförskolor som bedrivits i fyra stadsdelar i samarbete med Stockholms universitet avslutades vid årsskiftet 2018/19. Utifrån erfarenheter som gjorts i projektet kommer en ny så kallad VFU-klusterorganisation att byggas upp i staden. Ett VFU-kluster innebär att skapa ett närmare samarbete mellan olika lärosäten och staden på vissa förskolor för att ge de studerande på förskollärarytprogrammet en hög kvalitet i den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU). En högre koncentration av studerande på samma förskolor förväntas bidra till det och ökar även möjligheten att rekrytera förskollärare.

Förskolorna ska i dessa VFU-kluster ligga geografiskt nära varandra, ha en väl fungerande VFU-organisation, tillgång till utbildade handledare och så småningom kunna ta emot 50-70 studerande. Den nya modellen beräknas vara fullt utbyggd 2024. Eftersom de nya arbetsätten precis inletts, eller kommer att inledas, kan några effekter ännu inte mätas.

I samma syfte och med liknande upplägg startade Södertörns högskola i samarbete med fyra stadsdelsförvaltningar under första halvåret 2018 två gemensamma centrum för professionsutveckling (CPU) för förskolläraryt utbildningen. I dessa CPU har cirka 30 studerande tagits emot och handledarutbildningar genomförts. Vidare har där VFU-introduktioner genomförts med handledare, studerande och kurslärare samt bedömningsseminarier med handledare och kurslärare.

Introduktion av förskolans personal

En väl planerad och genomförd introduktion har stor betydelse för att en ny medarbetare ska känna sig välkommen, finna sig väl tillrätta och fungera bra i arbetet. Utvärderingar med nyanställda förskollärare i de kommunala förskolorna har visat att flera inte varit nöjda med sin introduktion. Utbildningsförvaltningen har därför tillsammans med stadsdelsförvaltningarna och stadsledningskontoret under 2018 tagit fram ett underlag med rutiner och strukturer för introduktion av nyanställda i förskola. Stadsdelsförvaltningarna bör använda detta underlag vid introduktionen och underlaget går att prioritera och komplettera utifrån både lokala och individuella behov.

Under 2019 kommer utbildningsförvaltningen att följa upp hur underlaget används i stadsdelsförvaltningarna och om det påverkat hur nöjda personalen är med sin introduktion.

Forskning och utveckling för förskola

Staden har saknat en samlad planering av förskolans arbete med forskning och utveckling. Ett förbättringsområde som identifierades i föregående års Förskolerapport var att ta fram en samlad forsknings- och utvecklingsstrategi (FoU) för kommunal förskola i staden.

I april 2018 beslutade utbildningsnämnden om en ny långsiktig FoU-plan för alla skolformer 2018-2021. Av planen framgår att förskollärare och förskolechefer i staden behöver få bättre möjligheter till professionsutveckling och praktisk forskning, vilket ligger i linje med de statliga utredningarna Med undervisningsskicklighet i centrum¹⁵ och Forska tillsammans¹⁶.

FoU-arbetet har stärkts inom stadens förskolor de senaste åren bland annat genom det samarbete utbildningsförvaltningen har med forskare som deltar i Förskolesummit, ökade möjligheter för förskollärare att studera på magister- eller masternivå och forskningscirkel för förskolechefer. För att förstärka FoU-arbetet ytterligare ser utbildningsförvaltningen ett behov av att genomföra fler insatser för att utveckla undervisningen i förskolan. Det behöver även följas upp hur kompetensen hos de förskollärare som studerar vidare tas tillvara i organisationen.

Handlingsplan för förbättrad arbetssituation

I budget 2018 fick utbildningsnämnden i uppdrag att i samråd med stadsdelsnämnderna ta fram en handlingsplan för att förbättra arbetssituationen för förskollärare och barnskötare. Handlingsplanen ska vara klar i juni 2019.

Under 2018 har en projektledare genomfört en kartläggning av den nuvarande arbetssituationen genom intervjuer och fokusgrupper med olika yrkesgrupper i stadens 14 stadsdelsförvaltningar.

Intervjuer har genomförts utifrån två frågeställningar:

1. Hur arbetssituationen kan förbättras för förskollärare och barnskötare.

¹⁵ SOU 2018:17

¹⁶ SOU 2018:19

2. Hur förskolan kan organisera sin ledningsorganisation för att främja det närvarande och pedagogiska ledarskapet.

Obalans mellan förutsättningar och krav

Forskningen lyfter fram den otakt¹⁷ mellan förutsättningar och krav som finns i förskolan idag. Med otakt menas att förutsättningarna i förskolan och styrdokumentens krav inte motsvarar varandra. Det kan handla om förskolechefens förutsättningar, andelen utbildade förskollärare och barnskötare samt andra organisatoriska frågor.

Förskolan som skolform är speciell på det viset att förskollärare ska leda undervisning som utförs i arbetslag med olika yrkeskategorier. I arbetslagen finns ofta stora skillnader i utbildning och kompetens och i de fall det ingår personal som saknar utbildning för arbete med barn kan det uppstå kunskapsklyftor¹⁸ som försvårar planering, genomförande och uppföljning av undervisningen.

Att det finns en obalans mellan förutsättningarna och de ökade kraven på förskollärarna bekräftas bland annat i en studie på uppdrag av Malmö stad som publicerades i januari 2019.¹⁹ Samtidigt som arbetsbelastning och ansvar ökar för förskollärare finns det färre att föra professionella samtal med. Det handlar inte bara om bristen på förskollärare, det är en brist på kompetens i arbetslagen som helhet. I studien framkommer även att personalsituationen på förskolorna i Malmö präglas av hög frånvaro och personalomsättning. Ett annat dilemma för förskollärarna är att det är svårt att introducera och instruera ny personal liksom att det uppstår kommunikationssvårigheter eftersom många är outbildade och inte har tillräckliga kunskaper i det svenska språket.

Arbetsmiljöverket förbereder en granskning av arbetsmiljön i landets förskolor som ska genomföras under 2020. Som en förberedande pilotstudie genomförs ett femtiotal inspektioner under hösten 2019.²⁰

Digitalisering i kommunal förskola

Regeringen beslutade 2017 om en nationell strategi för förskolans och skolans digitalisering.

¹⁷ Vallberg Roth/Tallberg Broman, 2018. *(O)takt mellan styrdokument i förskolan och dess förutsättningar*. Malmö universitet

¹⁸ Håkansson, Jan. 2017. *Leadership for learning through systematic quality work in the preschool*. Linnéuniversitetet

¹⁹ Persson, Sven, Tallberg Broman, Ingegerd. 2019. *Hög sjukfrånvaro och ökad psykisk ohälsa – om dilemman i förskollärares uppdrag*. Malmö universitet och Malmö stad

²⁰ Artikel i tidningen Förskolan nr 2/2019

Den nationella strategin bygger på tre delar:

1. digital kompetens
2. likvärdig tillgång och användning
3. forskning och uppföljning kring digitaliseringens möjligheter.

Digital kompetens

I förskolans reviderade läroplan anges att utbildningen ska ge barnen i förskolan förutsättningar att utveckla adekvat digital kompetens. Det ska ske genom att ge dem möjlighet att utveckla en förståelse för den digitalisering de möter i vardagen. Barnen ska också ges möjlighet att grundlägga ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att de på sikt ska kunna se möjligheter och förstå risker samt kunna värdera information.

I Skolprogram²¹ för Stockholms förskolor och skolor beskrivs även vikten av arbete med programmering och datalogiskt tänkande. Det ställer krav på att förskolorna utvecklar sin undervisning och att personalens kompetens för detta ökar.

Det har genomförts stora utbildningsinsatser i de kommunala förskolorna under de senaste åren för att utveckla den digitala kompetensen hos personalen. Bland annat har all personal fått utbildning i Skolplattformens olika delar och chefer i förskolan har fått utbildning och stöd i hur de strategiskt kan leda den digitala utvecklingen inom de enheter de ansvarar för.

Skolplattform Stockholm

Arbetet med Skolplattform Stockholm är en viktig del i stadens strävan att förskolorna ska få likvärdig tillgång till och användning av digitala system och verktyg. Skolplattformen har under flera år varit ett gemensamt projekt för alla stadens skolformer och innehåller bland annat verksamhetssystem för placering, närvaro, pedagogisk planering och bedömning samt kommunikation med vårdnadshavare. Införandet har letts av stadsledningskontoret med en projektledare på övergripande nivå och projektledare i varje stadsdel.

Digitaliseringen via Skolplattformen förväntas på sikt bidra till att utveckla undervisningen med hjälp av digitala verktyg och även till att effektivisera administrationen. Skolplattformens system kommer

²¹ Antogs av kommunfullmäktiga i april 2018

också att underlätta för vårdnadshavarna och förskolornas personal att kommunicera digitalt med varandra.

I samband med införandet av Skolplattformen har Mediateket utbildat cirka 1 200 ambassadörer. Syftet med utbildningen har varit att förskolans personal på ett effektivt och ändamålsenligt sätt ska kunna använda Skolplattformens delar och funktioner i sitt vardagliga arbete. Ambassadörerna har i sin tur utbildat kollegorna på sina förskolor. Mediateket har även tagit fram ett webbaserat inlärningsmaterial som är tillgängligt för personalen. Det finns ett stadsövergripande nätverk för digitalisering där personalen utbyter erfarenheter med varandra. Personal har även deltagit i olika utbildningar i bland annat analog och digital programmering.

En enkät visar att utbildningarna varit uppskattade och att det finns en stor tilltro till nyttan av Skolplattformen. Av de som besvarat enkäten var 91 procent i hög grad nöjda med utbildningen och 94 procent förväntar sig att Skolplattformen kommer att underlätta och förbättra arbetet i förskolan.

Deltagarna svarade att tre faktorer är de största utmaningarna för ett lyckat införande av Skolplattformen:

- tid för övning
- tillgång till teknisk utrustning
- komma överens om nya rutiner och förhållningssätt.

Skolplattformens system ställer krav på att i princip all personal i förskolan har tillgång till egna digitala enheter. Den uppföljning som utbildningsförvaltningen genomfört under 2018 visar att 66 procent av stadens förskolechefer bedömer att de inom sina enheter har tillgång till de digitala verktyg som behövs. I kvalitetsredovisningarna framgår att inköp gjorts under året.

De olika delarna av Skolplattformen är inte fullt ut införda i förskolan och det är ett arbete som fortsätter. Systemen övergår under 2019 till ordinarie förvaltning som sker i samarbete mellan stadsledningskontoret, utbildningsförvaltningen och stadsdelsförvaltningarna. Det innebär att det behöver skapas en organisation för beslutsfattande, koordinering och uppföljning som även kan ta emot verksamhetens krav och behov av utveckling av systemen. Skolplattformens projekt har tagit fram rekommendationer där de förordar att ett nätverk mellan aktörerna ovan bör startas upp för att samordna strategiska frågor och för att hantera frågor som rör likvärdighet, förvaltning och utveckling av systemen. I

rekommendationerna framhålls vikten av att den kommande förvaltningsorganisationen kontinuerligt följer upp nyttjandegraden och effekterna av Skolplattformens olika delar. Utbildningsförvaltningen behöver samordna arbetet med de olika systemen i Skolplattformen för att skapa gemensamma arbetssätt och på så sätt en likvärdighet i staden.

Nätverk programmering

I kommunfullmäktiges budget för 2018 fick utbildningsnämnden i uppdrag att skapa ett lärarnätverk inom programmering bland annat för förskolan med syfte att öka det kollegiala lärandet inom det området. I uppdraget ingick att göra en nulägesanalys genom en enkät till stadens förskolechefer för att bedöma vilka utvecklingsinsatser som behövs. Det framkom att i 67 procent av enheterna är det få eller inga barngrupper som arbetar med programmering. Vidare framkom att 85 procent av förskolecheferna ansåg att det finns ett stort behov av kompetensutveckling för att kunna arbeta med programmering med barnen. För att möta behovet kommer Mediateket att starta upp tre nätverk med förskolepersonal som under 2019 ges fortbildning i att arbeta med programmering för förskolebarn.

Målbild för digitalisering i förskola

Under 2016 tog utbildningsförvaltningen tillsammans med stadsdelsförvaltningarna fram en samlad målbild för de insatser som görs i arbetet med digitaliseringen i förskolan. Målen beskriver vad barnen ska få ut av förskolans arbete med digitalisering och att det ska synliggöras av personalen. Vidare ska vårdnadshavare på ett enkelt sätt kunna kommunicera digitalt med förskolan. Målbilden kommer att revideras under 2019.

Uppföljning av målbilden görs via frågor i Förskoleundersökningen, personalens självvärdering i WKI, och enkätundersökningar riktade till stadens förskolechefer. Enkätresultaten för 2018 visar att personalen i stadens förskolor i allt högre grad använder digitala verktyg både i det pedagogiska arbetet och som administrativt stöd.

Enligt enkätresultaten finns en stor tilltro till att systemen i Skolplattformen ska underlätta arbetet och bidra till verksamhetsförbättringar. Enheterna har i högre utsträckning än tidigare mål för hur digitaliseringen ska utvecklas i verksamheten. Det finns också en tydligare organisation och ansvarsfördelning inom enheterna för hur digitala verktyg ska användas.

Uppföljningen visar även att 82 procent av stadens förskolechefer anser att det finns ett fortsatt stort behov av kompetensutveckling för alla medarbetare. Mot bakgrund av detta resultat, och nya krav i styrdokument, är det viktigt att kompetensutveckling i digitala verktyg för personal i förskolan prioriteras under de kommande åren.

Forskning om digitaliseringens möjligheter

Utbildningsförvaltningen behöver följa och sprida forskning om digitaliseringen i förskolan för att öka möjligheten för personal och förskolechefer att stärka den vetenskapliga grunden för utbildningen. Det är även viktigt att utbildningsförvaltningen tillsammans med stadsdelsförvaltningarna initierar praktisk forskning om digitalisering inom ramen för FoU-arbetet.

Förskoleverksamhet på finska

Stockholms stad ingår i förvaltningsområde för det finska språket. Utbildningsförvaltningen erbjuder därför kompetensutveckling för pedagoger som arbetar i förskolor som helt eller till väsentlig del bedrivs på finska. Kompetensutvecklingen består av handledning för pedagoger, nätverksträffar, verksamhetsbesök och workshops. Det finns även en tvåspråkig förskoleblogg. Uppföljningar med deltagande pedagoger har visat att arbetssättet som från 2018 innebär mer uppsökande verksamhet ute på förskolorna har varit uppskattat och framgångsrikt.

Det finns fyra fristående och elva kommunala förskolor som har, eller kan ha, verksamhet helt eller till väsentlig del på finska. De har totalt 169 platser, söktrycket är dock ojämnt fördelat och ger ingen exakt bild av kön till varje förskola eftersom samma barn kan stå i kö till fem olika förskolor. Hösten 2018 kunde alla barn i kö till finsk förskola erbjudas sådan plats.

Staden kommer från februari 2019 även att vara förvaltningsområde för samiska och meänkieli vilket innebär att behovet av förskoleverksamhet på dessa språk behöver inventeras under året.

Riktlinjer för barnsäkerhet

Utbildningsnämnden fick i stadens budget för 2017 i uppdrag att i samarbete med stadsdelsnämnderna ta fram centrala riktlinjer för barnsäkerhet i stadens förskola. Arbetet resulterade i en sammanställning av gällande regler och riktlinjer, med ansvarsfördelning för olika nivåer, områden att beakta och myndigheter att samverka med. Kommunfullmäktige fattade i juni

2018 beslut om de gemensamma riktlinjerna för barnsäkerhet. Riktlinjerna innehåller länkar för sökbara rutiner och relevanta myndigheter, de har uppdaterats under året. Riktlinjerna har under 2018 kompletterats med en handlingsplan för hur personalen ska agera vid värmebölja.

Omsorg på obekvämt arbetstid

Vårdnadshavare med barn upp till 13 år har möjlighet att ansöka om omsorg på obekvämt arbetstid, det vill säga utanför den så kallade ramtiden som är 06.30-18.30 alla helgfria vardagar.

Utbildningsförvaltningen ansvarar för handläggning av beslut om omsorg på obekvämt arbetstid för barn folkbokförda i Stockholm. Ansvaret för utförandet av omsorgen är samlat till fyra kommunala verksamheter i Stockholm. Det finns också ett fåtal fristående anordnare av omsorg på obekvämt arbetstid. Den samlade handläggningen av ansökningar och beslut har medfört större likvärdighet i beslutsfattandet och gett en samlad bild av behovet av omsorg på obekvämt arbetstid.

Antalet ansökningar om omsorg på obekvämt arbetstid var 2018 ungefär 200 och nästan alla beviljas. När ansökningar inte beviljas beror det främst på att barnen fyllt 13 år eller att vårdnadshavare inte kan visa att det finns ett kontinuerligt behov av omsorg. Ungefär 30 av de beviljade ansökningarna innefattar omsorg även nattetid. Det totala antalet är jämförbart med 2017 och det kan därmed antas att behovet av omsorg på obekvämt arbetstid inte har förändrats.

Utbildningsförvaltningen har inlett en uppföljning av nyttjandegraden, det vill säga andelen nyttjade timmar i förhållande till beviljade timmar för omsorg på obekvämt arbetstid. Uppföljningen visade att nyttjandegraden betydligt understiger det beviljade antalet timmar. I OB-verksamheterna i Bromma och Skärholmen var den totala nyttjandegraden 64 respektive 65 procent i september 2018.

Variationen är dock stor mellan de familjer som beviljats omsorg. Vissa familjer har inte nyttjat någon av den OB-omsorg som beviljats medan andra familjer nyttjar all sin beviljade OB-omsorg. Från stadens två andra OB-verksamheter (Enskede och Fridhemsplan) finns inte motsvarande statistik och nyttjandegraden kan därför inte beräknas. Ett gemensamt underlag för redovisning av beviljade och redovisade timmar per familj håller på att tas fram.

Den låga nyttjandegraden tyder på att vårdnadshavare ansöker om fler timmar än vad de har behov av vilket orsakar onödig administration både för utbildningsförvaltningen och för verksamheterna. Verksamheterna beskriver också flera fall av sena återbud eller barn som utan förvarning inte kommer till planerad omsorgsinsats. Det innebär merkostnader för utbildningsförvaltningen som ändå behöver betala den anlitade omsorgsgivaren.

I kommunfullmäktiges budget för 2019 har utbildningsnämnden fått i uppdrag att utvärdera nuvarande organisation för omsorg på obekvämt arbetstid.

Planerade insatser 2019

Förskolesummit 2019

Utbildningsförvaltningen kommer att genomföra konferensen Förskolesummit i juni 2019. Konferensen är en återkommande aktivitet som genomförs i samverkan med Stockholms universitet. Den vänder sig till personal, lednings- och chefsfunktioner inom kommunal och fristående förskola samt beslutsfattare och forskare. Även flera andra kommuner deltar i konferensen. Totalt deltar cirka 1 500 personer, varav drygt 1 000 kommer från Stockholms stads egna verksamheter. Föreläsarna är forskare från Stockholms universitet, Göteborgs universitet, Jönköping University, Umeå universitet, Linnéuniversitetet och Karlstads universitet. Syftet med konferensen är att verka för ökat fokus på förskolans uppdrag som utbildningsform och bidra till verksamhetsutveckling som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Förskolesummit 2019 fokuserar på undervisning, digitalisering och hållbar utveckling.

Högskolekurs om undervisning i förskolan

En kommunförlagd kurs, Undervisning i förskolan, som omfattar 7,5 högskolepoäng kommer att genomföras i samarbete med Uppsala universitet och finansieras av Skolverket. Utbildningen kommer att erbjudas till 105 förskolechefer och biträdande förskolechefer i kommunala förskolor i Stockholms stad. Centralt i kursen är att utveckla förståelsen av begreppen utbildning, undervisning och lärande i förskolan.

Stöd i implementering av läroplan

Förordningen om ny läroplan, Lpfö18, träder i kraft 1 juli 2019. Under mars 2019 erbjuds förskolechefer i både fristående och kommunala förskolor två föreläsningar med anledning av den reviderade läroplanen. Utbildningsförvaltningen kommer även att

erbjuda andra insatser som stöd i implementeringen. Insatserna riktar sig främst till stadsdelsförvaltningarnas ledning av förskola och till förskolechefer samt deras ledningsgrupper.

Forskningscirklar för förskolechefer

Under januari 2019 startar två forskningscirklar för kommunala förskolechefer. Syftet är att ge förskolecheferna möjlighet att undersöka och fördjupa kunskaperna om sitt pedagogiska ledarskap i förhållande till de förskolor de leder. En förskolechef i varje stadsdel kommer att delta. Dessa cirklar kommer att ledas av forskare från Malmö universitet.

Uppdragsutbildning till förskollärare

Att grundutbilda personal till skolväsendet är ett statligt ansvar. Antalet utbildningsplatser för förskollärare i närområdet till Stockholm motsvarar dock inte behovet av förskollärare. Därför gjorde utbildningsförvaltningen under 2018 ett försök att upphandla en uppdragsutbildning för att vidareutbilda tillsvidareanställda barnskötare till förskollärare, men inga lärosäten lämnade anbud. Eftersom upphandlingen inte kunde slutföras kommer en ny upphandling att inledas under 2019.

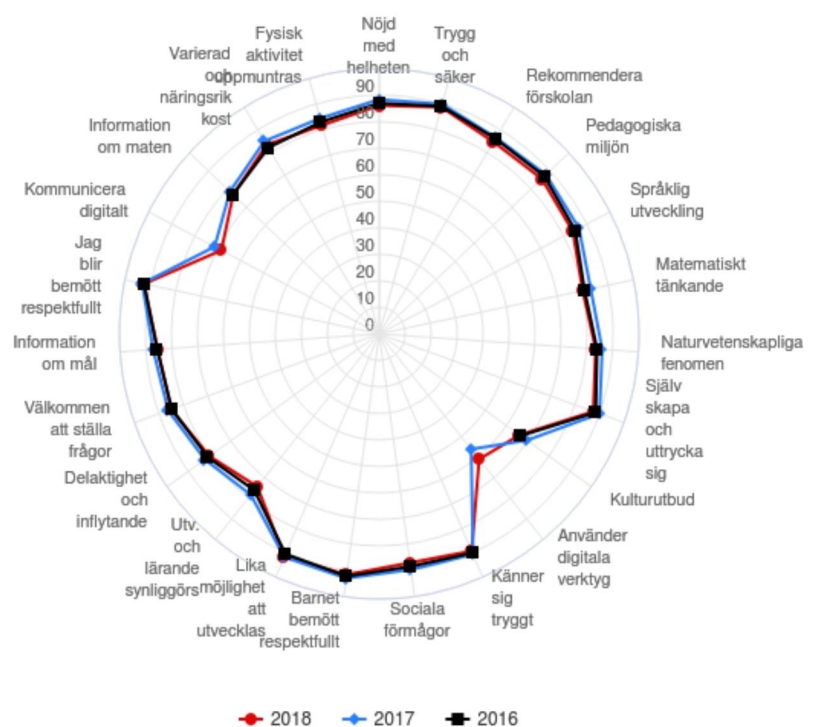
Vårdnadshavarnas nöjdhet

Förskoleundersökningen

Förskoleundersökningen är en enkät som lämnas till vårdnadshavare med barn i kommunal eller fristående förskola. Resultaten nedan gäller för kommunal och fristående förskola sammantaget om inte annat anges.

För 2018 var svarsfrekvensen totalt 67 procent när det gäller vårdnadshavare med barn i förskola. Svarsfrekvensen totalt ligger på samma nivå som föregående år men är något högre för de kommunala förskolorna än för de fristående.

Undersökningen omfattar sammanfattande omdömen om vårdnadshavarnas nöjdhet och frågor om hur vårdnadshavarna upplever att förskolan arbetar med läroplansområdena utveckling och lärande, normer och värden, samverkan med hemmet samt kost, rörelse och hälsa. Det finns även frågor om diskriminering som redovisas separat.

Källa: Origo group. Tabellen visar de samlade svaren från vårdnadshavare i kommunal och fristående förskola för åren 2016 - 2018.

Resultatet från 2018 visar att andelen vårdnadshavare som svarat ”Jag är som helhet nöjd med mitt barns förskola” är 86 procent av de som besvarat enkäten, vilket kan jämföras med 88 procent 2017. Mest nöjda är vårdnadshavarna med bemötande, trygghet och barnens möjligheter att utvecklas. Lägst omdömen får förskolans användande av digitala verktyg, möjligheten för vårdnadshavarna att kommunicera digitalt med förskolan och barnens möjligheter att möta olika sorters kulturutbud. Ett annat område med ett lägre värde är hur barnens utveckling och lärande synliggörs för vårdnadshavarna.

En procent av vårdnadshavarna som besvarat enkäten anger att de själva eller deras barn blivit diskriminerade utifrån diskrimineringsgrunderna²² i kontakt med eller på förskolan, det innebär att det gäller drygt 100 barn eller vårdnadshavare.

Sammantaget är vårdnadshavare med barn i fristående förskolor något mer nöjda än vårdnadshavare med barn i kommunal förskola. Vårdnadshavare med barn i fristående förskolor anser i högre utsträckning att barnets lärande och utveckling dokumenteras och synliggörs, de är mer nöjda med inflytandet i verksamheten och anser i högre grad att det finns möjlighet att på ett enkelt sätt kommunicera digitalt med förskolan. Vårdnadshavare till flickor ger uttryck för att vara lika eller marginellt mer nöjda inom samtliga områden.

I Förskoleundersökningen finns variationer i resultaten mellan stadsdelar och förskolor. För att öka likvärdigheten är det vanligt att förskolor med låga resultat tar fram handlingsplaner med förbättringsåtgärder. Flera stadsdelsnämnder beskriver i kvalitetsredovisningarna att högre nöjdhet bland vårdnadshavarna kan kopplas till personalens förmåga att synliggöra och beskriva förskolornas arbete medan lägre resultat kan kopplas till omorganisationer och personalomsättning.

Precis som i förskolorna får vårdnadshavare med barn i pedagogisk omsorg möjlighet att svara på en årlig enkät. Det är drygt 60 procent som utnyttjar den möjligheten och nöjdheten bland de som besvarat enkäten är mycket hög, 98 procent. Liksom i förskolan är det frågan om barnen använder digitala verktyg som får lägst omdöme, där instämmer 49 procent av de vårdnadshavare som besvarat enkäten i påståendet.

²² <http://www.do.se/om-diskriminering/skyddade-diskrimineringsgrunder/>
Utbildningsförvaltningen
Förskoleavdelningen
2018

Strukturella förutsättningar

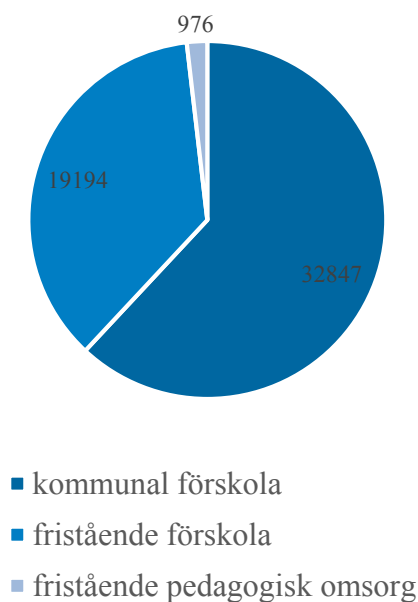
52 000
barn i förskola
och 1 000 barn
i pedagogisk
omsorg

Antal barn i förskola och pedagogisk omsorg

I december 2018 fanns det 59 669²³ barn i åldern 1-5 år i Stockholm. Av dessa gick 52 000 barn i förskola och cirka 1 000 barn i pedagogisk omsorg (familjedaghem).

Det var cirka 33 000 barn som gick i kommunal förskola och 19 000 i fristående förskola. Pedagogisk omsorg bedrevs under 2018 enbart av fristående huvudmän. Alla barn har från höstterminen det år de fyller tre år rätt till kostnadsfri allmän förskola 15 timmar per vecka. Under 2018 var det cirka 50 barn som var inskrivna både i allmän förskola och i pedagogisk omsorg.

Antal barn i förskola och pedagogisk omsorg 2018

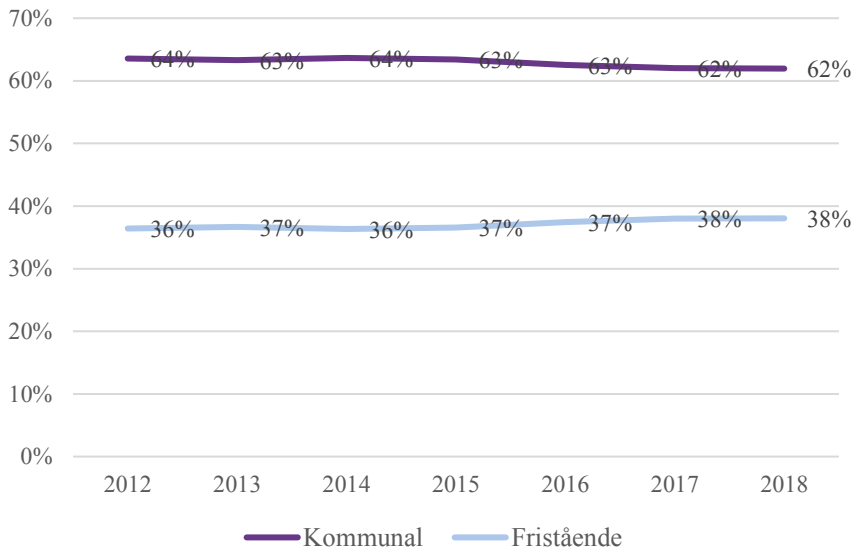
Källa: Stadsledningskontorets statistik

Fördelningen mellan fristående och kommunal verksamhet skiljer sig åt mellan stadsdelarna. Hägersten-Liljeholmen har den högsta andelen barn i kommunal förskola (83 procent). Södermalm är den enda stadsdel där majoriteten av de inskrivna barnen (54 procent) går i fristående förskola.

Sedan 2012 har andelen barn i fristående verksamhet ökat med två procent. Under 2018 gick totalt 62 procent av de inskrivna barnen i kommunal förskola och 38 procent i fristående förskola eller pedagogisk omsorg.

²³ Exklusive barn med skyddad identitet.

Andel barn i kommunal / fristående verksamhet totalt i staden

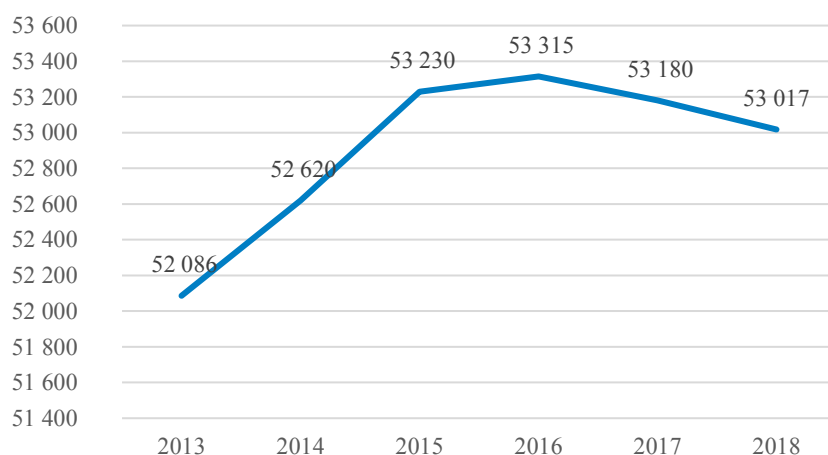

Källa: Stadsledningskontorets statistik

År 2016 var det en topp i antal inskrivna barn. Då gick 53 315 barn i fristående eller kommunal förskola eller i pedagogisk omsorg i Stockholm. Därefter har antalet inskrivna barn minskat med cirka 150 barn per år.

Totalt cirka 300 färre inskrivna barn 2018 jämfört med 2016

Antal inskrivna barn per år kommunal och enskild regi

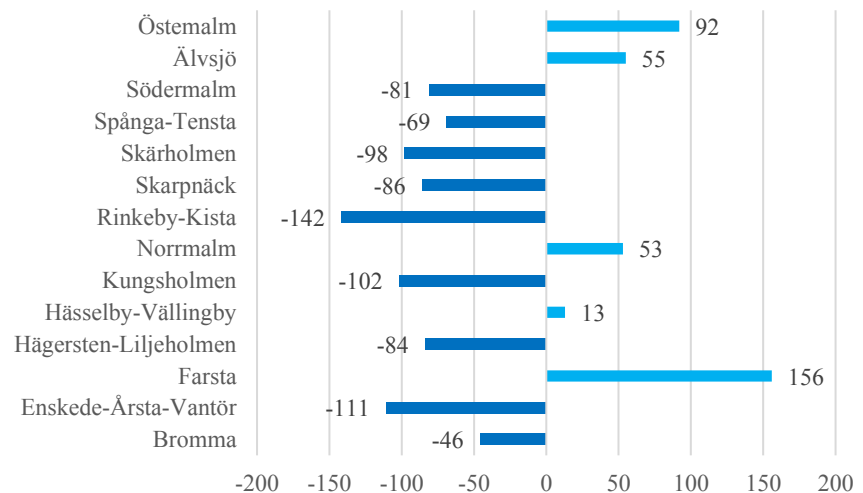

Källa: Stadens integrerade styrnings och ledningssystem (ILS)

I de kommunala förskolorna var det under 2018 i genomsnitt 350 färre inskrivna barn jämfört med 2016. De största minskningarna har skett i Rinkeby-Kista (-142 barn), Enskede-Årsta-Vantör (-111

barn) och Kungsholmen (-102 barn). Farsta har haft den största ökningen (+156 barn) följt av Östermalm (+92 barn).

Förändrat antal inskrivna barn per stadsdel i kommunal förskola 2018 jämfört med 2016

Källa: Stadsdelsnämndernas kvalitetsredovisningar 2018

Befolkningsprognos

Enligt SWECO Societys befolkningsprognos 2018 hade Stockholm 949 761 invånare i slutet av 2017. De senaste tio åren har folkmängden ökat med 155 000 personer. Under de närmsta tio åren prognostiseras befolkningen i staden öka med 128 000 personer. År 2022 väntas antalet invånare ha passerat en miljon.

Totalt sett under prognosperioden är det framförallt födelsenettet, det vill säga att det föds fler barn än vad det är invånare som dör, som är anledningen till den relativt höga befolkningsökningen. Även flyttnettet, det vill säga inflyttare minus utflyttare, väntas bidra till befolkningsökningen under hela perioden.

Barnafödandet har sjunkit fyra år i rad, vilket påverkar antalet barn i åldern 1-5 år. Även 2018 väntas antalet nyfödda minska, men därefter väntas en vändning som får effekt för antalet 1-5-åringar på sikt. Vändningen och det ökade barnafödandet beror främst på att de stora födelsekullarna från början av 1990-talet kommer upp i åldrar där barnafödandet är högt. Fram till 2027 antas antalet 1-5-åringar öka med omkring 5 600 barn jämfört med år 2017.

Gruppen 1-5-åringar ökar framför allt i stadsdelar med hög andel nybyggnation, som Hägersten-Liljeholmen, Enskede-Årsta-Vantör, Bromma, Östermalm, Rinkeby-Kista och Farsta. I Södermalm och Kungsholmen förväntas antalet barn minska under perioden.

Inskrivningsgrad

Inskrivningsgraden är ett mått på hur stor andel av barnen i åldrarna 2-5 år som går i förskola eller pedagogisk omsorg. I december 2017 var den totala inskrivningsgraden i staden 94,6 procent. Det fanns då cirka 2 500 barn i åldrarna 2-5 år som inte var inskrivna i någon av dessa verksamheter.

I kommunfullmäktiges budget för 2018 fick utbildningsnämnden i uppdrag att samverka med stadsdelsnämnderna för att öka andelen inskrivna barn i åldrarna 2-5 år i socioekonomiskt svaga områden med låg inskrivningsgrad. Stadens mål var att under 2018 öka den genomsnittliga inskrivningsgraden för barn 2-5 år till 96 procent.

Utbildningsförvaltningen genomförde under hösten 2018 en kartläggning av hur stadsdelsnämnder med låg inskrivningsgrad och socioekonomiskt svaga områden arbetar för att öka andelen inskrivna barn i förskola. Kartläggningen visar att stadsdelsförvaltningarna genomför olika insatser för att öka inskrivningsgraden. Insatserna består av att starta öppna förskolor, så kallade introduktionsförskolor²⁴ och uppsökande verksamhet i områden med låg inskrivningsgrad. Effekterna av insatserna har ännu inte följts upp och den kunskap som finns i stadsdelarna om varför föräldrar väljer att inte ha sina barn i förskola har inte sammanställts på ett systematiskt sätt.

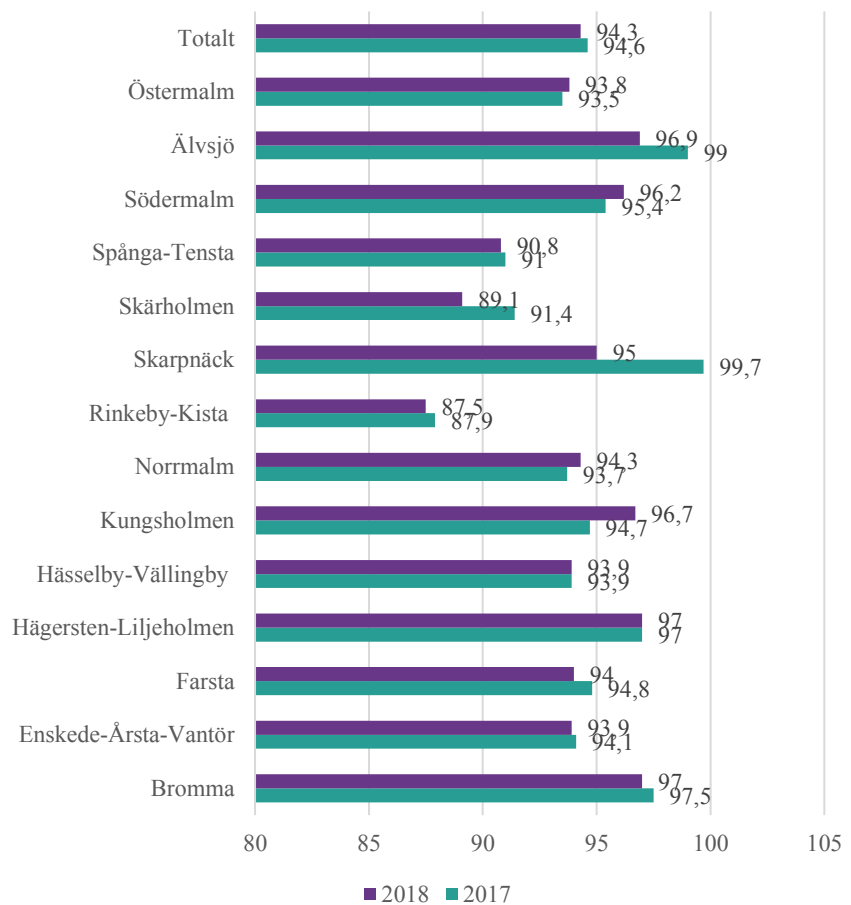
Kartläggningen visar även att det finns vissa svårigheter med att ta fram korrekta underlag om antalet barn i vissa områden för att kunna beräkna andelen inskrivna barn i förskola. Enligt stadsdelsförvaltningarna beror detta på stor omflyttning och andrahandsuthyrning av bostäder. Det medför även att stadsdelsförvaltningarna har svårt att nå ut med information om förskola till alla vårdnadshavare.

Tabellen nedan visar inskrivningsgraden per stadsdel²⁵ 2017 och 2018. Inför beräkningen 2018 har SWECO utfört rättningar i beräkningsunderlagen vilket har resulterat i större förändringar i jämförelse med tidigare år för några stadsdelar. Den totala inskrivningsgraden i staden för december 2018 var 94,3 procent. Det fanns då cirka 2 700 i åldrarna 2-5 år som inte var inskrivna i förskola eller pedagogisk omsorg.

²⁴ Öppna förskolor där vårdnadshavarna erbjuds språkundervisning på svenska

²⁵

Andel inskrivna barn 2-5 år

Källa: Stadsledningskontorets statistik

Personalens utbildning

I Vetenskapsrådets forskningsöversikt (2015)²⁶ liksom i en rapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm (2017)²⁷ framhålls att förskola av god kvalitet har positiva och långsiktiga effekter på barns utveckling och lärande. Förskolepersonalens utbildningsnivå, möjlighet till kvalificerad kompetensutveckling och arbetsvillkor i övrigt är de viktigaste förutsättningarna för en likvärdig förskola av hög kvalitet.

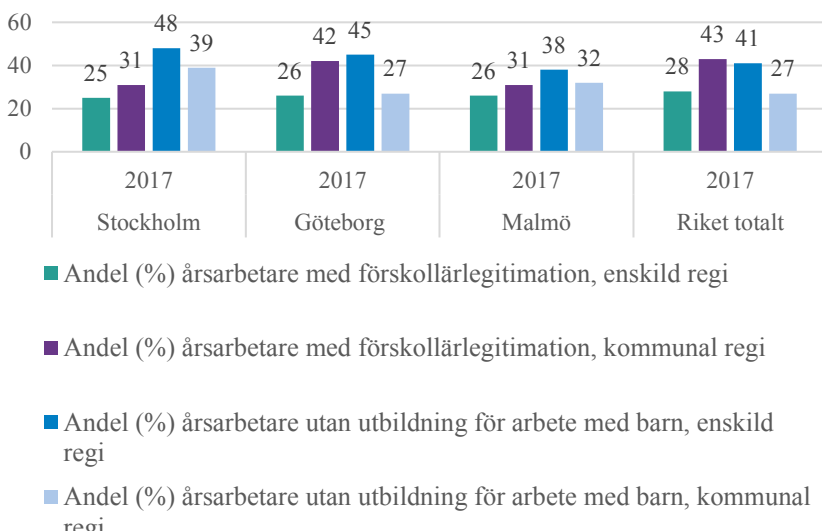
Av Skolverkets statistik framgår att i Stockholm hade de fristående förskolorna i genomsnitt 25 procent legitimerade förskollärare och kommunal förskola i genomsnitt 31 procent. Där redovisas att i de fristående förskolorna saknade 48 procent av personalen utbildning för arbete med barn liksom 39 procent i kommunal förskola. Skolverkets statistik om utbildning baseras på den utbildning som finns med i utbildningsregistret. Den uppdragsutbildning till

²⁶ Vetenskapsrådet (2015), En likvärdig förskola för alla barn

²⁷ Förskolan – En god investering i jämlika villkor (2017)

barnskötare som genomförts av Stockholms stad under flera år med personal från både fristående och kommunala förskolor ingår inte i utbildningsregistret. Det medför att de som gått denna utbildning ingår i kategorin ”utan utbildning för arbete med barn” i Skolverkets statistik.

Personalens utbildningsnivå i fristående och kommunal förskola

Källa: Skolverkets statistik (uppgifter för 2018 publiceras i april 2019).

Det saknas en systematisk kartläggning av andelen legitimerade förskollärare i de kommunala förskolorna. Det finns heller ingen samlad uppföljning av hur många arbetslag i de kommunala förskolorna i staden som saknar legitimerade förskollärare. I stadens integrerade lednings- och styrningssystem (ILS) görs varje år uppföljning av andelen anställda som förskollärare. För 2018 var andelen anställda som förskollärare 38,7 procent, men där ingår även personal utan förskolläraryt utbildning och/eller legitimation som enligt anställningsavtal har anställts som förskollärare.

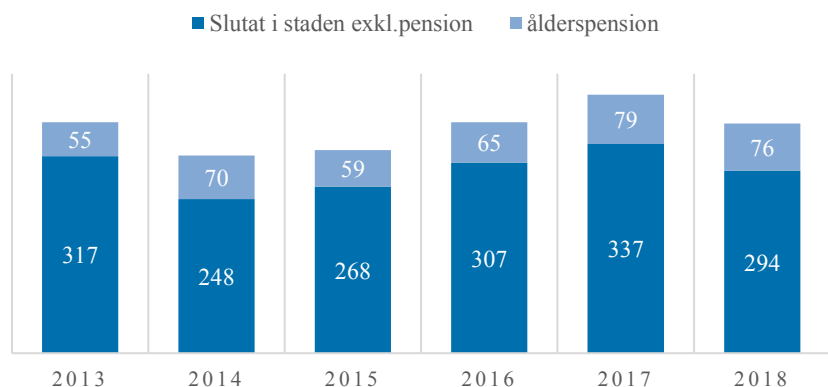
Sedan december 2017 finns möjlighet att ta fram uppgifter om hur många anställda som har förskolläraryt legitimation i stadens kompetenskartläggningsverktyg (KOLL) som regelbundet stäms av mot utbildningsregistret.²⁸ Enligt KOLL fanns i december 2018 totalt 398 personer som var anställda i de kommunala förskolorna som förskollärare trots att de saknar legitimation och i de flesta fall även examen.

²⁸ SCBs individregister över befolkningens utbildning (UREG)

Det finns heller ingen samlad statistik som visar hur stor andel av personalen i de kommunala förskolorna som saknar utbildning för att arbeta med barn eller vilka som har en barnskötarutbildning. Stadsdelsförvaltningarna har möjlighet att kartlägga sådan utbildning genom att lägga in uppgifter om det i KOLL.

Utöver de förskollärare som går i pension är det varje år cirka 300 förskollärare som slutar arbeta i kommunal förskola.

AVGÅNG FÖRSKOLLÄRARE - ANTAL PER ÅR KOMMUNAL FÖRSKOLA

Källa: Stadsledningskontoret

Revisorernas rekommendationer

Stadens revisorer konstaterade i en rapport 2018 att det finns ett omfattande utbud av kompetensförsörjningsinsatser inom staden men att nämnderna inte har en tydlig plan för hur effekterna ska följas upp och analyseras.²⁹

I revisionsrapporten beskrivs även att det vid intervjuer med förskolechefer framkom att deltagande i de grund-/vidareutbildningar som närliggande lärosäten tillhandahåller påverkar kontinuiteten i verksamheten och barngrupperna då utbildningen sträcker sig över flera år med utbildningstillfällen cirka en gång per vecka. Utbildningstakten vid grund-/vidareutbildning till förskollärare upplevs inte vara anpassad för verksamheten. Förskolecheferna önskade därför en snabbare utbildningstakt då det kan vara mer effektivt för verksamheten och ge bättre kontinuitet i barngrupperna.

Revisorerna lämnade i rapporten följande rekommendationer till utbildningsnämnden och stadsdelsnämnderna:

²⁹ Stadsrevisionen, (2018) *Kompetensförsörjning inom förskola, skola och socialtjänst*

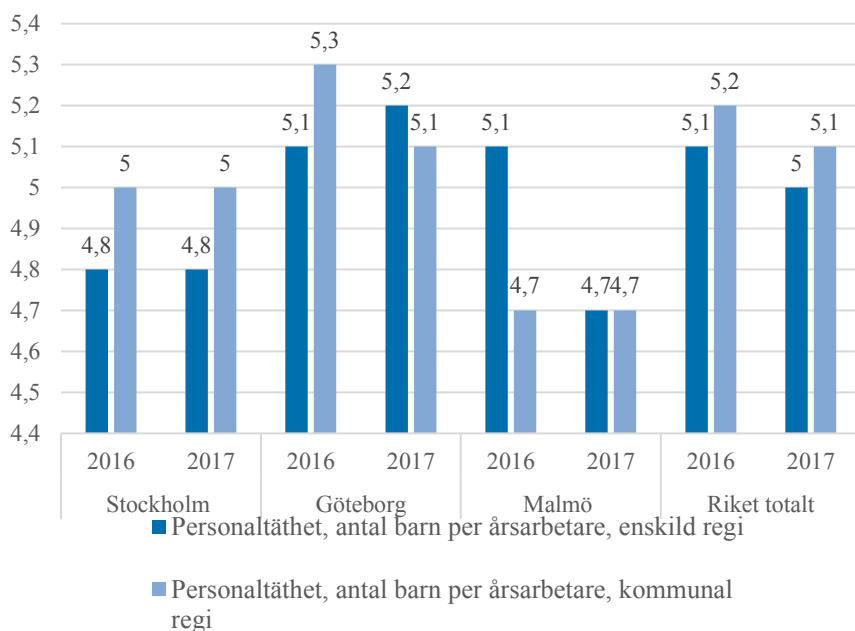
- Säkerställ att kartläggning av befintlig kompetens dokumenteras på samtliga nivåer i organisationen.
- Tydliggör på vilket sätt kompetensförsörjningsinsatser ska analyseras och utvärderas.

Andelen legitimerade förskollärare i de fristående förskolorna kommer från 2019 att följas upp i den årliga egenkontrollen. Det innebär att det kommer att framgå vilka förskolor som helt saknar legitimerade förskollärare och vilka förskolor som har en hög andel legitimerade förskollärare.

Antal barn per årsarbetare

Enligt Skolverkets statistik för 2017 hade de fristående förskolorna i Stockholm i genomsnitt något färre barn per årsarbetare än snittet för de kommunala. Snittet ligger under medelvärdet i landet för motsvarande verksamheter.

Jämförelse antal barn per årsarbetare i kommunal och fristående förskola

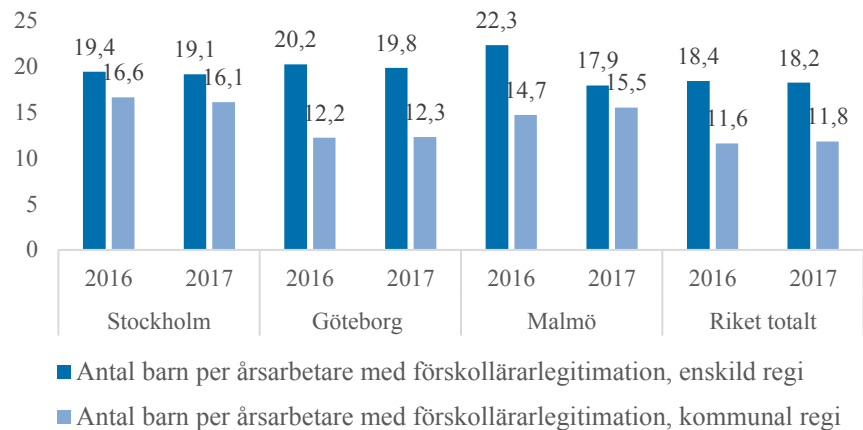

Källa: Skolverkets statistik (uppgifter för 2018 publiceras i april 2019)

Enligt uppgifter i ILS för 2018 var antalet barn per årsarbetare 4,9 i de kommunala förskolorna. Motsvarande statistik för de fristående förskolorna publiceras av Skolverket i april 2019.

De kommunala förskolorna har i genomsnitt färre barn per legitimerad förskollärare än genomsnittet för de fristående förskolorna (se tabell nedan). Det gäller även i andra större städer och genomsnittligt för hela landet.

Antal barn per årsarbetare med förskollärlägitimation

Källa: Skolverkets statistik (uppgifter för 2018 publiceras i april 2019)

I Stockholm fanns det 2017 i genomsnitt 16,1 barn per legitimerad förskollärare i kommunal förskola och 19,1 barn i fristående förskola. Det är marginellt färre barn per legitimerad förskollärare jämfört med 2016 både i fristående och i kommunal förskola.

Antal barn per grupp

Skolverkets rekommendationer anger att grupper med barn i åldrarna 1-3 år bör ha en storlek på sex till tolv barn. Grupperna i åldrarna 4-5 bör enligt rekommendationerna ha 9 till 15 barn. Det finns däremot inga bindande bestämmelser på statlig nivå för barngruppernas storlek.

För att ge förutsättningar för minskade barngrupper finns ett statsbidrag som staden kan ansöka om från Skolverket. Bidraget täcker bara en mindre del av pengarna för varje barn och det är fler ansökningar än vad medlen räcker till. Skolverket prioriterar vilka som ska få bidrag utifrån den befintliga barngruppsstorleken, andelen legitimerade förskollärare på förskolan samt vårdnadshavarnas utbildningsnivå och eventuella utländska bakgrund. Detta har medfört att endast ett mindre antal stadsdelsförvaltningar har kunnat få tillgång till statsbidraget och då bara för ett fåtal av sina förskolor. På de förskolor som fått tillgång till bidraget har det använts till att minska barngrupperna med bibehållen personal eller till att dela upp barngrupper och anställa fler personal.

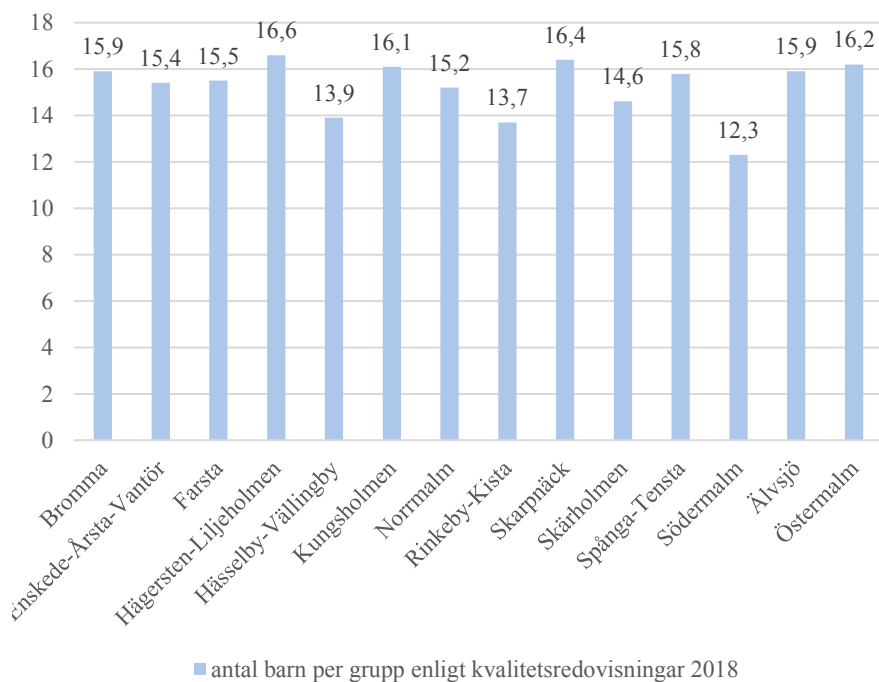
Enligt Skolverkets senaste statistik som avser oktober 2017 var den genomsnittliga gruppstorleken för barn 1-3 år 12,2 barn i de fristående förskolorna i Stockholm och 13,3 barn i de kommunala.

För barn i åldrarna 4-5 år var gruppstorleken 14,4 barn i de fristående och 15,9 i de kommunala förskolorna.

I stadens budget för 2018 anges målet att grupper med barn 1-3 år ska ha maximalt 14 barn och grupper med barn 4-5 år maximalt 18 barn. Gruppstorlekarna liksom antalet inskrivna barn varierar under året och under 2018 fanns det i genomsnitt 15,2 barn per grupp i de kommunala förskolorna.

Den genomsnittliga gruppstorleken i de olika stadsdelarna varierade under 2018 från 12,3 barn till 16,6 barn per grupp. Södermalm, Rinkeby-Kista och Hässelby-Vällingby hade under 2018 ett medelvärde på under 14 barn per grupp. Östermalm, Skarpnäck, Kungsholmen och Hägersten-Liljeholmen hade ett snitt på över 16 barn per grupp.

Medelvärde gruppstorlek per stadsdel och år

Källa: Stadens integrerade styrnings och ledningssystem (ILS)

Statistik för 2018 års medelvärde för gruppstorlek i fristående förskola i Stockholm publiceras av Skolverket i april 2019.

Ekonomiska förutsättningar

I Stockholms stad bestäms ersättningen per barn och år i stadens budget. Schablon är uppdelad på yngre och äldre barn och för allmän förskola och, enligt nedan.

Prestation kr	2017	2018
Grundschablon 1-3 år	149.571	154.037
Grundschablon 4-5 år	125.560	129.309
Allmän förskola	59.676	61.458

Pedagogisk omsorg får sin ersättning baserad på schablonen för förskola som sedan justeras för lokalkostnader utifrån att verksamheten bedrivs i hemmet. För barn som både går i pedagogisk omsorg och allmän förskola utgår full ersättning till båda verksamheterna.

Schablonen har höjts med 2-3 procent per år och är den högsta i regionen, samtidigt som lönenivåerna och lokalkostnaderna också är höga. För de kommunala förskolorna går schablonen till stadsdelsnämnderna som sedan beslutar hur stor del som ska gå ut i peng till förskolorna. Pengen ska vara minst 80 procent av schablonen och resterande medel ska bland annat täcka lokalkostnader. De fristående förskolorna får schablonen direkt utbetald som peng.

Utöver schablonen fördelas en socioekonomisk ersättning till både kommunala och fristående förskolor beroende på vilken stadsdel förskolan ligger i. Schablonen utgår från ett index beroende på vårdnadshavarnas utbildning, inkomst och eventuella utländska bakgrund. Ersättningen till stadsdelarna varierar från 1 400 till 26 000 kr per barn. Det är ett sätt för staden som huvudman att fördela resurser så att det bidrar till likvärdiga förutsättningar för barnen. Ersättningen ska även användas för extra kostnader för barn i behov av särskilt stöd i de kommunala förskolorna. Fristående förskolor söker tilläggsbelopp för barn i behov av särskilt stöd hos utbildningsförvaltningen.

Det saknas uppföljning av hur den socioekonomiska ersättningen används och av vilka effekter den ger för barnens förutsättningar.

Slutsatser

Genom stadsdelsnämndernas kvalitetsredovisningar och dialogerna kring dessa, den kvalitetsstödande utvärderingen i kommunal förskola, revisorernas granskning och tillämpliga delar från tillsynen av fristående förskolor framgår det i årets rapport en ökad samsyn av utvecklingsbehoven. Nedan beskrivs dessa utvecklingsbehov något mer utförligt än i den sammanfattning som inleder rapporten.

Personalens utbildning

Forskningen visar att den viktigaste förutsättningen för att barnen ska få den utbildning de har rätt till är välutbildad personal. Enligt skollagen har alla barn rätt till undervisning av legitimerade förskollärare. I den reviderade läroplanen som börjar gälla 1 juli 2019 anges att undervisning innebär att stimulera och utmana barnen med läroplanens mål som utgångspunkt och riktning där syftet är utveckling och lärande hos barnen.

I utbildningsförvaltningens tillsyn av de fristående förskolorna kontrolleras att det finns legitimerade förskollärare som undervisar barnen på alla avdelningar. För de kommunala förskolorna saknas en samlad uppföljning i staden av andelen legitimerade förskollärare och av hur många avdelningar som saknar legitimerade förskollärare. Det saknas även kartläggning av övrig personals utbildning och av hur många anställda som saknar utbildning för arbete med barn.

Det pågår många insatser på olika nivåer i staden för att säkerställa kompetensförsörjningen och öka kompetensen bland personalen i förskolan. Dessa insatser hänger väl samman mellan olika nivåer och är oftast kopplade till identifierade utvecklingsområden. Däremot saknas en planering för hur effekterna av olika insatser för kompetensförsörjningen ska följas upp och analyseras. En systematisk kartläggning av medarbetarnas utbildning skulle underlätta för huvudmannen att följa upp i vilken utsträckning genomförda insatser påverkar utbildningsnivån.

Personalens förutsättningar

Förskolepersonalens möjlighet till kvalificerad kompetensutveckling och arbetsvillkor i övrigt är andra viktiga förutsättningarna för en likvärdig förskola av hög kvalitet.

I utbildningsförvaltningens utvärdering av kommunala förskolor, i tillsynen av de fristående förskolorna och i forskning konstateras att personalen i vissa fall inte ges tillräckliga förutsättningar för att verksamheten ska kunna leva upp till kraven i styrdokumentet.

I utbildningsförvaltningens arbete med att ta fram en handlingsplan för att förbättra arbetssituationen för förskollärare och barnskötare i kommunal förskola har personalens upplevelser av arbetssituationen inventeras. Som ett komplement behövs även en samlad kartläggning och analys av faktorer som påverkar kontinuiteten i arbetslagen, exempelvis sjukfrånvaro och personalomsättning. Handlingsplanen kommer att bli klar under 2019.

Under längre tid har de kommunala förskole enheternas storlek förändrats på olika sätt och det senaste året har flera stadsdelsförvaltningar valt att omorganisera förskolorna till större enheter. Syftet med de senaste förändringarna beskrivs vara att öka likvärdigheten och skapa förutsättningar för ett mer närvarande ledarskap. Det är angeläget att effekterna av de olika ledningsorganisationerna utvärderas.

Kompetensutveckling

I utbildningsförvaltningens kvalitetsstödande utvärdering av kommunal förskola konstateras att det i förskolorna råder en osäkerhet kring begreppet undervisning och hur undervisning ska bedrivas med målen i läroplanen som utgångspunkt. I samband med implementeringen av den reviderade läroplanen behöver insatser på olika nivåer gemensamt bidra till att begreppen utbildning, undervisning och måluppfyllelse klargörs. De stadsövergripande fortbildningarna för chefer och ledare behöver på stadsnivå följas av motsvarande insatser för personalen i förskolan.

Under 2018 har det tagits fram en FoU-plan för stadens skolformer där även förskolan ingår. Där framgår att det ska ges bättre möjligheter till professionsutveckling och praktikinära forskning vilket bland annat kan bidra till förståelsen av begreppet undervisning.

Staden ger även stöd i form av vikarieersättning till förskolorna för att möjliggöra för förskollärare att studera på högre akademisk nivå. Det bör följas upp på vilket sätt den kompetensen tas tillvara för att bidra till att utveckla utbildningen.

De stadsövergripande insatserna för kompetensutveckling när det gäller att arbeta med barns språkutveckling behöver fortsätta och

det finns ett ökat behov att ge delar av personalen möjlighet att förbättra sin svenska. Vidare finns behov av kompetensutveckling när det gäller att stödja barn med olika former av särskilda behov.

Mer fokus på måluppfyllelse utifrån läroplanens mål

Liksom i föregående års rapport kan utbildningsförvaltningen konstatera att det systematiska kvalitetsarbetet i de kommunala förskolorna i högre grad behöver utgå från de nationella målen i läroplanen.

I utbildningsförvaltningens kvalitetsstödjande utvärdering av kommunala förskolor konstateras att de kommunala målen i staden tenderar att överskugga målen i läroplanen. Flera stadsdelsnämnder beskriver i sina kvalitetsredovisningar att underlagen för att följa upp verksamhetens måluppfyllelse gentemot läroplanen behöver utvecklas. Det behöver därför förtydligas i den kommunala organisationen vilka resultat som ska samlas in på respektive nivå för att få en mer samlad bild av verksamhetens måluppfyllelse.

För att kunna bedöma om förskolornas arbete ger önskat resultat behöver barnens utveckling och förändrade kunnande följas upp. Det är det viktigaste underlaget för att kunna utvärdera effekterna av förskolans processer och arbetssätt och för professionens bedömning av måluppfyllelse gentemot läroplanen. Flera stadsdelsnämnder konstaterar i sina kvalitetsredovisningar att personalens kompetens när det gäller att följa upp och dokumentera barns förändrade kunnande behöver utvecklas.

I utbildningsförvaltningens tillsyn kontrolleras att det systematiska kvalitetsarbetet på de fristående förskolorna inriktas mot förskolans läroplan.

Skolplattformen

Staden gör många insatser för att utveckla arbetet med digitala verktyg i de kommunala förskolorna, både för barn och för personal. Projektet Skolplattformen är den största satsningen och projektet övergår under 2019 till ordinarie förvaltning. Projektet har tagit fram rekommendationer som framhåller vikten av att den kommande förvaltningsorganisationen kontinuerligt följer upp nyttjandegraden och effekterna av Skolplattformens olika delar.

